

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет ім. І. Франка
Кафедра історії України**

О. В. Максимов

Методичні рекомендації
до семінарських занять з освітньої компоненти

«Історія України в особах»

Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)

Житомир – 2023

УДК 902.7(477)(07)
М 34

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету ім. І. Франка,
протокол № 13 від 29 червня 2023 р.*

Рецензенти:

Стельникович С. В., доктор історичних наук, доцент,
кафедри історії України
Житомирського державного університету ім. І. Франка;
Михальчук Р. Ю. кандидат історичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії Рівненського державного
гуманітарного університету;
Махорін Г. Л., кандидат історичних наук, доцент,
кафедри суспільних наук Поліського національного університету.

Максимов О. В.

**М 34 Методичні рекомендації до семінарських занять з освітньої
компоненти «Історія України в особах» для здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти предметної спеціальності 014.03 Середня
освіта (Історія).** Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. – 64 с.

Методичні рекомендації до семінарських занять містять перелік основних проблем освітньої компоненти «Історія України в особах»), плани семінарських занять з літературою, інтернет-ресурсами до тем, принципи організації самостійної роботи, критерії оцінювання навчальних досягнень студентів, список основної й додаткової літератури та інтернет-ресурсів.

Для студентів історичного факультету денної форми навчання.

УДК 902.7(477)(07)

© О. В. Максимов, 2023
© Житомирський державний університет
ім. І. Франка, 2023

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Розподіл навчального часу за темами та видами роботи.....	6
Тематика лекцій.....	7
Семинарські заняття.....	21
Принципи організації самостійної роботи.....	46
Критерії оцінювання навчальних досягнень магістрантів.....	49
Основна література.....	51
Додаткова література.....	56
Інтернет-ресурси.....	63

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Одним з головних напрямків освітньо-наукової діяльності на історичному факультеті Житомирського державного університету імені Івана Франка є вивчення історії України. Вивчення нашого минулого особливо актуалізується в наш час на фоні агресії та війни з боку Російської Федерації. Освітня компонента «Історія України в особах» покликана посилити загальні та фахові компетентності для підготовки спеціалістів в галузі історії та усунути прогалини у вивченні основного курсу «Історія України» саме в частині вивчення персоналій українського минування.

Важливе значення має інтеграція України у світовий культурний простір, розширення міжнародних та внутрішньо національних контактів, тому на прикладах конкретних історичних персоналій ми можемо знайти спільні точки дотику з європейськими цінностями та вкотре довести, що Україна це виключно європейська держава.

Метою вивчення освітньої компоненти «Історія України в особах» є засвоєння студентами комплексу знань про історичний розвиток українських земель крізь призму біографічних матеріалів, життєписів видатних персоналій минулого та сучасності, на основі сучасної методології, новітніх досягнень вітчизняної та зарубіжної біографічної науки.

Відтак, освітня компонента «Історія України в особах» покликана сприяти формуванню наукового уявлення про визначальні тенденції, етапи, закономірності та чинники, що впливали на формування особистості на різних етапах історичного розвитку; розгляд біографічних досліджень шляхом вивчення життєвого шляху особи, її походження родинних та суспільних зв'язків; окреслення впливів соціально-культурного середовища, психологічного статусу, громадсько-політичних позицій, ідейних, релігійних та інших переконань, що впливали на формування особистості.

Освітня компонента «Історія України в особах», доповнює інші фахові предмети та сприяє засвоєнню історичної термінології та понятійно-категоріального апарату, наукової періодизації історичних процесів. Спонукає до поліпшення знань про основні концепції, теорії та етапи розвитку історичної науки, її сучасні досягнення; Формує шляхи використання інструментарію суміжних гуманітарних та суспільних наук, які формують світоглядні основи, фахову професійність та всебічно розвинуту особистість.

Відповідно до навчальних планів Житомирського державного університету імені Івана Франка, освітня компонента «Історія України в

особах» є обов'язковим елементом підготовки студентів історичного факультету. Ця дисципліна викладається у відповідній кількості може викладатись на різних курсах, зокрема на IV.

Представлені методичні рекомендації до семінарських занять з освітньої компоненти «Історія України в особах» побудовані за проблемно-тематичним підходом й ґрунтуються на основі принципів об'єктивності, історизму, науковості, системності та всебічності. Це сприятиме засвоєнню студентами відповідних теоретичних знань та формуванню практичних умінь. Їх рівень має відобразитися у роботі на семінарських (аудиторних) заняттях, при підготовці рефератів як одного із видів навчально-дослідницьких робіт, питань, що виносяться на самостійне опрацювання, та при підсумковому контролі (модульних контрольних роботах).

**РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ
ТА ВИДАМИ РОБОТИ**

№ з/п	Теми	Кількість годин		
		Лекції (денна)	Семинарські заняття (денна)	Самостійна робота (денна)
Модуль I. Українські діячі від ранньомодерної доби до новітнього часу				
1.	Теоретико-методологічні засади курсу «Історія України в особах».	2	-	8
2.	Видатні персоналії киево-руського періоду української історії.	2	2	6
3.	Трансформації української політичної еліти в ранньомодерну добу.	2	2	6
4.	Українські гуманісти епохи Відродження.	2	2	6
5.	Церковно-релігійна та просвітницька діяльність українських діячів в післяунійний час.	2	2	8
6.	Видатні постаті української козацької держави другої половини XVII – XVIII ст.	2	4	6
7.	Українська еліта XIX ст.: парадокси та закономірності модерної доби.	2	4	6
8.	Політична еліта України доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.	2	2	8
9.	Військова еліта України доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.	2	2	6
10.	Видатні діячі українського державотворення XX століття.	2	2	8
11.	Легендарні українці незалежної України.	2	-	8
Кількість годин за змістовим модулем № 1		22	22	76
Усього годин		22	22	76

Змістовий модуль № 1

Українські діячі від ранньомодерної доби до новітнього часу

Лекція №1

Теоретико-методологічні засади курсу «Історія України в особах».

Мета: ознайомити студентів із особливостями біографічної науки, дати оцінку термінологічній базі, охарактеризувати розвиток біографічної науки в світі та Україні етапам розвитку науки на українських землях, розвивати історичне мислення, оцінити внесок особи в розвиток історичних процесів.

План

1. Предмет та об'єкт біографістики, зв'язок з іншими науками .
2. Базові поняття та термінологія курсу.
3. Розвиток біографічної науки в світі та Україні.
4. Роль особи в історії.

Зміст лекції

Теоретико-методологічні засади курсу «Історія України в особах». Біографістика. Предмет та об'єкт курсу. Вивчення конкретної людини в усіх багатогранних проявах її існування, зокрема в обумовлених соціально-історичними та біологічними чинниками ментальних, психічних, психологічних і культурних характеристиках. Зв'язок з іншими науками: історична антропологія, літературознавство, мистецтвознавство, культурологія, історія окремих наук. Термінологія. Структура та функціональне призначення біографічних досліджень. Джерельна база біографічних досліджень: архівні матеріали, друковані джерела, іконографія, історико-меморіальні пам'ятки. Розвиток історико-біографічних досліджень в Україні. Методологічні основи сучасної біографістики як складова дослідження гуманітарно-технічної еліти. Роль особи в історії.

Лекція №2

Видатні персоналії києворуського періоду української історії.

Мета: ознайомити студентів з політичними діячами окресленого періоду, охарактеризувати їх внесок в розвиток давньоруської держави, культури, показати міжособистісні відносини князівської еліти в питаннях побуту та боротьби за владу, дати сформувані психологічний портрет керівника держави часів середньовіччя.

План

1. Політична еліта (князі) та її внесок в розбудову давньоруської держави (княгиня Ольга, Володимир Великий, Ярослав Мудрий)
2. Міжособистісні відносини в князівському середовищі.
3. Соціально-психологічний портрет князя часів середньовіччя.

Зміст лекції

Видатні персоналії киево-руського періоду української історії. Князівська еліта. Княгиня Ольга: таємниця народження та походження, претензії на князівський стіл. Помста древлянам, реформи. Стосунки з сином Святославом. Прийняття християнства. Володимир Великий, версії про походження, бастард, війни за батьківську спадщину, християнин чи язичник, хрещення Русі, система престолонаслідування, стосунки з нащадками. Ярослав Мудрий, претензій на великокнязівський престол, міжусобні війни з братами. Борис та Гліб. Непокірливість батькові. Європейський вектор. Розростання династії та нові виклики.

Лекція №3

Трансформації українських політичних еліт в ранньомодерну добу.

Мета: ознайомити студентів зі змінами, що мали місце в часи розпаду давньоруської державності та переходу до українських теренів під вплив Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, показати як ці зміни вплинули на тодішню політичну еліту, дати оцінку трансформаційним процесам в середовищі українських еліт в ранньомодерну добу.

План

1. Князівський рід Олельковичів, нащадки Великих князів Литовських.
2. Історія роду Острозьких: від шляхти до некоронованих королів Русі.
3. Рід Вишневецьких: зрадники чи державники.

Зміст лекції

Трансформації української політичної еліти в ранньомодерну добу. Київська Русь, Велике князівство Литовське, Польща, Річ Посполита. Князівські династії: Рюриковичі-Романовичі, Гедиміновичі, Ягелонни. Київські князі Олельковичі. Втрата киево-руської державності. Переорієнтація на Велике князівство Литовське, боротьба за владу в Литві. Реальні претенденти. Вплив на регіон. Згасання роду, переорієнтація з

великокнязівської політики до регіональної. Люблінська унія. Берестейська унія. Трансформація династії. Олельковичі – православний рід. Острозькі та Вишневецькі. Довгий шлях від православ'я до католицизму. Боротьба за вплив в регіоні та Польщі-Речі-Посполитій. Некороновані князі Русі. Костянтин Острозький, Василь-Костянтин Острозький, Дмитро Байда Вишневецький, Ярема Вишневецький, Міхал Вишневецький – король Речі Посполитої. Влада та релігія як основний чинник трансформації українських родів ранньомодерної доби.

Лекція №4

Українські гуманісти епохи Відродження

Мета: ознайомити студентів з персоналіями доби Відродження, визначити їх роль у продовженні традицій державотворення, дати оцінку розвитку політичної думки в середовищі середньовічної еліти, дати оцінку працям українських гуманістів.

План

1. Світські гуманістичні ідеї та їх втілення на українських теренах (Станіслав Оріховський, Павло Русин, Юрій Дрогобич, Себастьян Кленович, Дем'ян Наливайко).
2. Церковні гуманісти, ідейна основа їх творчості (Брати Зизанії, Мелетій Смотрицький, Касян Сакович).

Зміст лекції

Українські гуманісти епохи Відродження. Станіслав Оріховський, «політичний поляк», повноправний громадянином шляхетської Польщі і станового шляхетського суспільства. Руське (українське) етнокультурне самоусвідомлення, називав себе Роксоланом, Русиним. Ставлення до православної церковної традиції. Літературно-публіцистична діяльність. Оріховський та целибат, одруження, конфлікт з верхівкою Римом. Обстоював думку про необхідність унії Королівства Польського і Великого князівства Литовського. «Пізній» Оріховський дедалі більше схилився до контрреформаційних за своєю спрямованістю ідей. З позицій шляхетської ідеології розробив концепцію ідеального політичного устрою (політія Королівства Польського), що базувалася, зокрема, на ідеях шляхетської правової держави, соціальної вишесті шляхти, постулаті священницького верховенства щодо світської влади.

Лекція №5

Церковно-релігійна та просвітницька діяльність українських діячів в післяунійний час. Поява козацтва.

Мета: ознайомити студентів із суспільно-політичним становищем на українських землях в післяунійний період, дати оцінку ролі друкарства в поширенні передових західних та українських ідей, охарактеризувати погляди церковної еліти різних конфесій на політичну та культурну ситуацію на українських теренах, визначити місце козацтва у процесах культурного та політичного відродження української державності.

План

1. Погляди церковної еліти на політичну та культурну ситуацію в межах українських земель (Іов Борецький, Іпатій Потій, Петро Могила, Метелій Смотрицький).
2. Вплив друкарства та поширення ідей Відродження, Реформації на теренах України (Іван Федоров).
3. Козацтво та його роль у відновленні православної митрополії (Петро Сагайдачний)

Зміст лекції

Церковно-релігійна та просвітницька діяльність українських діячів в післяунійний час. Люблінська унія. Берестейська унія. Греко-католицька (уніатська) церква. Полеміка. Полемічна література. Церковна дискусія. Освіта, єзуїтські колегіуми. Занепад православ'я. Братства. Пошук шляхів вирішення релігійного питання. Мелетій Смотрицький. Драма життя. Зміна віросповідання як прояв політичної ситуації в Речі Посполитій. Психологічні аспекти вибору релігії. «Тренос або Плач Східної церкви», «Боротьба Русі з Руссю». Визнання Мелетієм Смотрицьким слабкості православної церкви. Відсутність діалогу православних з греко-католиками. Перехід уніатство. Відновлення православної церкви та ієрархії, козацький фактор. Петро Сагайдачний. Православний ренесанс на європейському ґрунті. Петро Могила – молдавський шляхтич, довіра короля Владислава IV. Рівний з рівним. Меценатство. Київська братська школа, Лаврська школа, Київський колегіум (Киево-Могилянська академія). Реформа православ'я. Позбавлення світського фактору в управлінні церковними справами. Повернення православної церкві доунійних позицій. Народження нової світської та церковної еліти.

Лекція №6

Видатні постаті української козацької держави другої половини XVII–XVIII ст.

Мета: ознайомити студентів на прикладі двох українських гетьманів (Богдан Хмельницький та Іван Мазепа) з чинниками, що впливали на формування політичного та військового діяча в ранньомодерну добу, дати оцінку походженню та освіті козацької старшини, визначити роль сімейних стосунків на формування козацького лідера та як наслідок охарактеризувати політичні погляди та шляхи їх реалізації козацькими політичними діячами в часи другої половини XVII – XVIII ст.

План

1. Походження та освіта козацько-старшинської еліти.
2. Сімейне життя (дружина, діти).
3. Погляди козацької еліти на долю Гетьманської держави.
4. Результати політичної діяльності козацько-старшинської еліти.

Зміст лекції

Видатні постаті української козацької держави другої половини XVII – XVIII ст. Богдан Хмельницький. Український шляхтич. Навчання у Львівському єзуїтському колегіумі. Володів українською, польською і латинською мовами, пізніше опанував турецьку й татарську. У 1620 взяв участь у Цецорській кампанії 1620 р., потрапив до турецького полону. Дружина Ганна Сомківна, у шлюбі з якою мав близько 10-ти дітей. Померла 1647 р., вдруге одружився 1648 р. на Гелені Прекрасній, втретє – 1651 р. на Ганні Золотаренко. Підготовка повстання. Національна революція 1648–1676 рр. Жовтоводська битва 1648 р., Корсунська битва 1648 р., Пилявецька битва 1648 р. Реформував Запорозьку Січ. Зміцнив державні інституції, удосконалив функціонування органів влади, вів дипломатичну боротьбу за міжнародне визнання молодого держави. Іван Мазепа. Український шляхтич. Навчання в Києво-Могилянському колегіумі, європейські університети. Служба при дворі польського та французького королів. Вигнанець. При гетьмані П. Дорошенку. Посилення впливу в козацькому середовищі. Психологічні аспекти особи Івана Мазепи. Гетьманство на Лівобережжі. Стосунки з Петром І. Внутрішня боротьба зі старшиною. Кочубей та Іскра. Меценатство. Найзаможніша людина Європи. Північна війна 1700–1721 рр.

Шведський вектор: мотиви та результати. Поразка та смерть.

Лекція №7

Українська еліта XIX ст.: парадокси та закономірності модерної доби.

Мета: ознайомити студентів на прикладі українських діячів (Микола Костомаров, Михайло Грушевський, Іван Франко) з чинниками, що впливали на формування їх особистостей, дати оцінку походженню та освіті, визначити роль сімейних відносин на формування діяча, охарактеризувати погляди на політичну та культурну ситуацію, що склалась на українських землях у XIX ст. охарактеризувати особистий внесок кожної особи у відродження української державності у XIX – початку XX ст.

План

1. Походження, родина, освіта, становлення.
2. Політичні погляди молоді освіченої людини XIX ст.
3. Подвійна лояльність та феномен чиновництва імперій Габсбургів та Романових.

Зміст лекції

Українська еліта XIX ст.: парадокси та закономірності модерної доби. «Довге» XIX ст. Козацька еліта та імперія. Націотворчість. Микола Костомаров. Віхи життя, складна доля. Кріпак, що став дворянином. Навчання. Викладацька робота. Кирило-Мефодіївське братство. Арешт та заслання. На службі Російській імперії. Зламана воля. Історик. Історичне товариство Нестора-Літописця. Дискусії з М. Погодіним стосовно походження Русі, С. Соловйовим – про значення козацтва. «Две русские народности», «Мысли о федеративном начале в древней Руси», «Об отношении русской истории к географии и этнографии». Популярність йому принесли також редаговані й рецензовані ним видання унікальних зібрань документів, - «Акты Южной и Западной России» (т. 1–9, 11, 13) та «Архив Юго-Западной России» політичних та культурних діячів – князя Володимира Святославовича, Петра Могили, І. Сірка, П. Орлика, Г. Сковороди. Простежив процес виникнення і розвитку ядра вільного козацтва – Війська Запорозького, першим увів до наукового обігу визначення Запорозької Січі як християнської козацької республіки.

Іван Франко. Народився в селі Нагуєвичі на Львівщині в родині коваля. Вступив до Львівського університету на філософський факультет.

Формування радикальної течії, що протиставила себе москвофільству і обмеженому народовству. 1877 р. засуджений до 9-місячного ув'язнення, що дуже вплинуло на його долю. Після звільнення активно долучився до громадсько-політичної роботи, організовував гуртки студентської молоді, 1878 р. заснував часопис «Громадський друг». У березні 1880 р. заарештований вдруге. Твори «Гімн» («Вічний революціонер»), «Каменярі», «Борислав сміється», «Захар Беркут». У 1890 р. для Русько-української радикальної партії підготував програму. Попри активну громадсько-політичну діяльність у 1891 р. закінчив останній семестр навчання в Чернівецькому університеті та розпочав докторську працю про духовний роман «Варлаам і Йоасаф» Від 1908 р. здоров'я Франка різко погіршилося, однак він продовжував працювати до кінця життя, брав участь у видавничому процесі. Маючи виняткові природні здібності й дивовижну працездатність, Франко став автором майже 6 тис. літературних, публіцистичних та наукових творів; вільно писав українською, польською, німецькою і російськими мовами.

Михайло Грушевський. Походив з чиновницької родини, часті переїзди – Польща, Тефліс, Ставропіль, Владикавказ. Київський університет. Наставник Володимир Антонович. Професор Львівського університету. 1896 р. одруження з Марією Вояківською. «Літературно-науковий вісник». Іван Франко. Наукове товариство ім. Т. Шевченка. Революція 1905-1907 рр. переїзд на Наддніпрянщину. «Історія України-Руси» – фундаментальна праця усього життя. Створення Українського наукового товариства. Участь в організації «Товариство українських поступовців». Лютнева революція. Голова Центральної Ради. Фактично керівник української держави. Універсали Центральної Ради. Конституція УНР. Президент УНР. Переворот 29 квітня 1918 р. Павло Скоропадський. Нелегальне становище після повалення УНР. Продовження наукової праці. 1919 р. еміграція до Праги, а потім Відня. Заснував Український соціологічний інститут. Академік ВУАН. 1924 р. повернення в Україну. Керівник історико-філологічного відділу. 1933 р. остаточна ліквідація усіх історико-етнографічних структур створених Михайлом Грушевським. Загадкова смерть 25 листопада 1934 р. в Кисловодську.

Лекція №8

Українська політична еліта доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

Мета: ознайомити студентів на прикладі українських політичних діячів

(Володимир Винниченко, Павло Скоропадський, Євген Петрушевич) з чинниками, що впливали на формування їх особистостей, дати оцінку походженню та освіті, визначити роль сімейних відносин на формування діяча, охарактеризувати погляди на політичну та культурну ситуацію, що склалась на українських землях напередодні та в часи Національно-визвольних змагань охарактеризувати особистий внесок кожної особи у відродження української державності.

План

1. Походження, родина, освіта, становлення.
2. Політичні вподобання напередодні Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. та можливі зміни у подальшому.
3. Реалізація поглядів та діяльність особи в часи Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.
4. Результати політичного поступу (досягнення або поразка).

Зміст лекції

Володимир Винниченко. Народився в сім'ї в селянській родині – психологічно це мало вплив на все його життя (син свинопаса). Єлисаветградська гімназія. Юридичний факультет Київського університету. Вступ до Революційної української партії 1905 р. Українська соціал-демократична робітничка партія. Виключення з університету. Арешт, втеча, еміграція 1903 р. повернення, знову арешт 1907 р. та нова еміграція. З 1911 р. мешкає в Москві. Лютнева революція. Центральна Рада. Очільник уряду – Генерального секретаріату. Авторство Універсалів Центральної Ради. Перші сутички з Симоном Петлюрою. Переворот Павла Скоропадського. Український національний союз. Антигетьманський переворот. Директорія УНР. Очільник держави УНР. Тритомна праця «Відродження нації» 1919 р. еміграція. Літературна діяльність. Спроби повернення до СРСР. 25 років прожив у Франції в м. Мужен, де і помер 1951 р.

Павло Скоропадський. Народився у німецькому Вісбадені в родині військового офіцера. Початкова освіта в Стародубській гімназії. Петербурзький Пажеський корпус. Служба у Кавалергардському полку. На початку Першої світової війни отримав Георгієвський хрест та чин генерал-лейтенанта. Командував 34-им корпусом, що дислокувався на території України. Командувач усіх частин на Правобережжі, наказний отаман Вільного козацтва. Переворот 29 квітня 1918 р. Очільник Української держави. Універсалами Скоропадського були створені Українська Академія Наук, українські університети в Києві та Кам'янці-Подільському, 150

українських гімназій. Засновано широку мережу загальнокультурних закладів та установ (національний архів, національна бібліотека та інші заклади). Земельне питання. Присутність військ іноземних держав, відсутність власних збройних сил, поразка Четверного блоку у Першій світовій війні. Крах влади Скоропадського. Антигетьманський переворот. Втеча до Німеччини. Смерть 26 квітня 1945 р.

Євген Петрушевич. Народився 1863 р. на Львівщині в родині греко-католицького священника. Навчався в Академічній гімназії у Львові та на правничому факультеті Львівського університету. Активна участь у громадському житті. Товариство «Просвіта». Один з очільників Української національно-демократичної партії. 1907 р. один з послів до парламенту Австро-Угорщини. Лідер Української парламентської репрезентації. Посол Галицького крайового сойму. Член Головної руської ради в часи Першої світової війни. Ініціатор створення у Львові української Конституанти. Українська Національна Рада. Президент Петрушевич. Перемовини в Бресті. Акт Злуки між УНР та ЗУНР. Червень 1919 р. отримав спеціальні права Диктатора. Кам'янець-Подільський. Зустріч з Петлюрою. Розходження в поглядах. Виїзд до Відня. Очолив уряд ЗУНР в екзилі. В 1923 р. їде до Берліна та припиняє активну громадсько-політичну діяльність. Помер 29 серпня 1940 р.

Лекція №9

Українська військова еліта доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

Мета: ознайомити студентів на прикладі українських військових діячів (Симон Петлюра, Петро Болбочан, Михайло Омелянович-Павленко) з чинниками, що впливали на формування їх особистостей, дати оцінку походженню та освіті, визначити роль сімейних відносин на формування діяча, охарактеризувати погляди на військово-політичну ситуацію, що склалась на українських землях в часи Національно-визвольних змагань охарактеризувати особистий внесок кожної особи у відродження української державності.

План

1. Походження, родина, освіта, становлення.
2. Життя та діяльність напередодні Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.
3. Участь особи у Національно-визвольних змаганнях 1917–1921 рр.

4. Результати поступу (досягнення або поразка).

Зміст лекції

Симон Петлюра. Народився в передмісті Полтави, батько був візником, Петлюра третя дитина в сім'ї. Ім'я Симон на честь Болівара. З 13 років навчання в церковно-парафіяльній школі, далі Полтавська семінарія. Громадська діяльність, знайомство з М. Міхновським, вступ до лав РУПу. Виключення з семінарії. Львів, Кубань, вчителювання, арешт. Революція 1905–1907 рр., участь в Українській соціал-демократичній партії. Праця в газетах «Слово», «Вільна Україна», «Рада». Ольга Більська 1915 р. одруження. Донька Леся Петлюра. Початок 1916 р. вступ на службу до Земського союзу, працює на Західному фронті. Перший Всеукраїнський військовий з'їзд. Обрання Петлюри головою Генерального військового комітету, а 28 червня 1917 року – генеральним секретарем у військових справах. Головним завданням Петлюри – українізація армії. Петлюра схилився до західної моделі соціал-демократії. Був чудовим лідером та оратором. Відсутність порозуміння з Винниченком. Гайдамацький кіш Слобідської України. Авторитет Симона Петлюри був настільки великим, що його довелося включити до складу Директорії. Зосередив всю владу в своїх руках і очолив Директорію. Єврейські погроми в Україні стали чорною плямою у визвольній боротьбі українського народу. Виїзд за кордон. Поневіряння та вбивство.

Петро Болбочан. Народився у Бессарабській губернії 1883 р. у сім'ї священика. Закінчив Кишинівську духовну семінарію. Чугуївське піхотне училище. Захоплювався поширенням українського рідного слова. Учасник Першої світової війни. Лютнева революція. Активний учасник організації українських військових формувань. Український полк імені Богдана Хмельницького. 1-й Український Республіканський полк. Січень 1918 р. Болбочан у Києві, новий підрозділ Республіканський курінь. Українська партія соціалістів-самостійників. Командувач Окремого Запорізького загону. Бойові дії на більшовицькому фронті в березні 1918 р. Кримська операція. Антигетьманське повстання. Закликав не руйнувати державний апарат та не вступати в переговори з більшовиками. Грудень 1918 р. командувач Лівобережною групою Армії УНР. Успішний полководець. Відступ з Харкова. Відсторонення від командування Запорізьким корпусом. Арешт Болбочана. Цькування. Боротьба за владу. Боротьба з анархією. Військово-польовий суд та розстріл 28 червня 1919 р.

Михайло Омелянович-Павленко. Народився в Тифлісі в родині, що

походила з козаків Задунайської Січі, дід Омелян Павленко був сотником. Службу почав у Волинському полку, що був формований у Варшаві з правобережних українців. Учасник російсько-японської війни. У 1910 р. закінчив академію Генерального штабу. Учасник Першої світової війни. З 1916 р. очолював Одеську школу прапорщиків тут і зустрів Лютневу революцію. Червень 1917 р. організатор загонів Вільного козацтва в Катеринославі. За час Гетьманату отримав звання – генерал-хорунжий. Не підтримав антигетьманське повстання. Виїхав до ЗУНР 10 грудня очолив Галицьку армію. Червень 1919 р. об'єднання Галицької армії з Дієвою армією УНР. Початок грудня 1919 р. став командувачем Армії УНР. Перший зимовий похід. Участь у польсько-українському поході. Інтернування. Еміграція.

Лекція №10

Українські діячі ХХ століття у боротьбі за незалежність

Мета: ознайомити студентів на прикладі українських діячів визвольного руху (Євген Коновалець, Степан Бандера) з чинниками, що впливали на формування їх особистостей, дати оцінку походженню та освіти, визначити роль особистих стосунків та сім'ї на ствердження діяча, охарактеризувати погляди на військову та політичну ситуацію, що склалась на українських землях в часи Національно-визвольних змагань та у міжвоєнний період, скласти психологічний портрет запропонованих осіб, охарактеризувати особистий внесок у відродження української державності.

План

1. Походження, народження, освіта, мотиви, які визначили подальшу діяльність.
2. Участь у визвольному русі.
3. Результати поступу (досягнення або поразка).

Зміст лекції

Євген Коновалець народився у вчительській родині Зашкова, за сімейною традицією чоловіки були священиками. З дитинства Євген Коновалець демонстрував непохитний характер і мав надзвичайне відчуття справедливості. До війська Євген Коновалець був мобілізований на початку Першої світової війни, коли був студентом юридичного факультету. Потрапив до російського полону, перебував у таборі для військовополонених. Євген Коновалець не був професійним військовим,

оскільки до війська потрапив зі студентської лави. Талановитий дипломат. Увесь час від заснування УВО (Українська Військова Організація) і до своєї смерті він провів за кордоном. Ольга Федак. Йосип Сталін вважав Євгена Коновальця своїм особистим ворог. Замах на Євгена Коновальця стався 23 травня 1938 р.

Степан Бандера. Народився 1 січня 1909 р. Батько Андрій Бандера греко-католицький священник, с. Старий Угринів, церкву не відділяв від національних справ. Війна 1914-1918 рр. чотири рази фронт через село, будинок майже знищений. ЗУНР батько посол до Національної Ради, капелан УГА, був на Наддніпрянщини, пережив всі лихоліття війни. У 1920 р. повертається на Галичину. 7 дітей в родині, на її плечах матері, померла рано. З 1919 р. іде навчатись в гімназію м. Стрий. Мав вади – малий зріст 159 см, низка хвороб: суглоби, серце. 1923 р. Малопольська Всхудня, осадники, Польща, закриття шкіл. 1928 р. перший арешт агітація проти влади. Непокора вчителям. Кров, голки під нігті. Готувався до тортур. Ковбаса. Ремені. Пальці в одвірок. Захоплювався Ленінім. 20-ті рр. постаті успішних революціонерів. Більшовики, польський та ірландський рухи. Легітимного вирішення немає. Тільки підпільна організація. УВО Є. Коновалець. В гімназії готував себе до революційної боротьби. Ревматизм суглобів. Відмовили вступити в Пласт. Переміг хворобу. 1926 р. Ю. Пілсудський переворот. Арешти. УНДО. Пацифікація. Бандера мав намір вчитись за кордоном. Львівська політехніка. 1929 р. ОУН. Розвідка УВО одна з найсильніших. Член ОУН. Інформаційна війна. Роз'яснення складних ситуацій. Чи йти у військо польське. Доставка преси з-за кордону. «Сурма». Другий арешт – гавкав на польських перехожих, поліція не могла второпати, що це діяч ОУН. 1930 р. пік протистояння. Напади організовували молодь, юнацтво, Бандера. Юнацтво радикалізувалось без погодження зі старшим поколінням. Реакція влади. Закриття товариств, побиття людей, знущання.

Бандера очолює провід ОУН 1933 р. Микола Лемек вбивство діяча консульства Майлова. Рух ОУН не був антиросійський, а був проти противників української держави. 14.03.1934 р. акція арешти ОУНівців. Григорій Мацейко через 2 дні вбив Перацького. Був арештований і Бандера, але його мали відпустити (не сповна розуму) втрутився випадок. Архів Сеника. У Чехословаччині, виявили, що Бандера є крайовим провідником. Міг купити собі свободу, видати Мацейка. 18.11.1935 р. Варшава початок судового процесу. Бандера харизматичний лідер. Не громадянин Польщі, спілкуватись українською мовою, смертний вирок. Львівський процес – інформаційний, останнє слово. Змінили смертну кару на тюремне ув'язнення. 23.05.1938 р. Вбивство Коновальця, розкол в ОУН, Сталін – це

не акт помсти це боротьба з українським фашизмом, роздробити, щоб повбивали один одного у боротьбі за владу. Василь Лебідь Новий лідер, обирають Бандеру, але він у в'язниці, спроба втечі. Серпень 1939 р. Андрій Мельник. Антиподи. Початок II світової війни втеча Бандери з в'язниці, був у Львові 2 тижні, виїхав до Кракова, більше не повернувся. Бандера прагне до активності. Еміграція і хлопці з Краю. Розкол. 30 серпня 1941 р. Ганна Чемеринська. 22.06. 1941 р. декларації до керівництва Рейху, хоче українську державу. ОУН не дуже вітало німців. Фашизм кращий коли вже є держава. 30 червня 1941 р. у Кракові заарештований Бандера. Майже усю війну в таборі Заксенхаузен. Відмова від співпраці з німцями. Завершення війни, емігрантське життя, спроби продовження боротьби. Різні підходи: за кордоном і в Україні. Половання на Бандеру. Вбивство 15 жовтня 1959 р. Мюнхен.

Лекція №11

Легендарні українці незалежної України.

Мета: ознайомити студентів на прикладі українських діячів часів незалежності (Богдан Гаврилишин та Любомир Гузар) з чинниками, що впливали на формування їх особистостей, дати оцінку походженню та освіті, визначити суспільно-політичні умови в яких стверджувались окреслені особи, охарактеризувати погляди на політичну та економічну ситуацію в якій опинилась незалежна Україна, окреслити їх особистий внесок у відродження української державності.

План

1. Богдан Гаврилишин, українець.
2. Любомир Гузар – моральний авторитет України.

Зміст лекції

Легендарні українці незалежної України. Гаврилишин Богдан Дмитрович. Кавалер Ордена Свободи. Член Пластового руху. Дороговказом мав Андрея Шептицького. Допомагав УПА. Перший лісоруб, що вступив до університету в Канаді. Пізнав світ. Створив Давоський форум. Був радником більшості українських президентів. Прожив левову частку свого життя за межами України, але завжди представлявся Богдан Гаврилишин, українець. Член Римського клубу, член Світової академії мистецтва та науки, член Міжнародної академії менеджменту, доктор економіки Університету Женеви. Заслужений діяч науки і техніки України (1992 р.). Почесний

доктор у 5 університетах Канади та України. Почесний доктор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (з 1999 року).

Любомир Гузар народився у Львові 1933 р., в 1944 р. його родина виїхала з України. Він навчався в духовній семінарії у США та в Католицькому університеті Америки. Священиком став у 1958 р. Згодом вивчав філософію в Нью-Йорку й отримав ступінь доктора богослов'я в Римі, захистивши дисертацію про Митрополита Андрея Шептицького. До України Любомир Гузар повернувся в 1992 р., служив духівником у Львівській семінарії. З 1996 р. його обрали помічником Глави УГКЦ, в зв'язку із погіршенням стану здоров'я кардинала Любачівського. Священний Синод обрав Любомира Гузара Архієпископом Львівським та Главою Української Греко-Католицької Церкви у січні 2001 р.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Змістовий модуль № 1

Українські діячі від ранньомодерної доби до новітнього часу

Семінарське заняття №1

Видатні персоналії києворуського періоду української історії.

Мета: ознайомити студентів з політичними діячами окресленого періоду, охарактеризувати їх внесок в розвиток давньоруської держави, культури, показати міжособистісні відносини князівської еліти в питаннях побуту та боротьби за владу, дати сформувати психологічний портрет керівника держави часів середньовіччя.

Основні поняття: політична еліта, князь, княжна, церковна еліта, християнство, Давньоруська держава.

План.

1. Політична еліта (князі) та її внесок в розбудову давньоруської держави (Святослав Хоробрий, Володимир Мономах, Данило Галицький, Ярослав Осмомисл).

2. Жінки та їх роль в Київській Русі (Анна Ярославна, Анастасія Ярославна, Єлизавета Ярославна, Євпраксія Всеволодівна).

3. Церковна еліта після впровадження християнства, її місце та роль в давньоруському суспільстві (Іларіон, Нестор Літописець, Антонія та Феодосій Печерські)

Реферати:

1. Святополк Окаянний;
2. Ігор Святославович;
3. Василько Романович;
4. Агапіт;
5. Алімпій.

Питання на самостійне опрацювання:

1. Лев Данилович;
2. Юрій I Львович;
3. Юрій II Болеслав;

Рекомендована література

Основна:

1. *Александрович В. С.* Історична пам'ять про святого Володимира Великого як об'єкт найперше російського імперського виміру? // *Княжа доба: історія і культура*. 2016. Вип. 10. С. 287–304.
2. *Анна Ярославна: загадки долі*. URL: <http://incognita.day.kyiv.ua/anna-yaroslavna-zagadki-doli.html> (дата звернення: 07.07.2022)
3. *Вітюк М.* Альтернатива внутрішньої політики Володимира Великого Логос. Мистецтво наукової думки. 2019. №3. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2617-7064/article/view/152> (дата звернення 07.07.2022)
4. *Волощук М.* Князь і король Данило Романович у житті міста Галича XIII сторіччя Галич: збірник наукових праць / [за ред. М. Волощука]. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2017. Вип. 2 : До 650-ї річниці магдебурзького права в Галичі. С. 127–146.
5. *Гай-Нижник П. П., Батрак О. П.* Хрещення Русі великим князем Київським Володимиром: обрання віри і цивілізаційно-політичного поступу. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 102. С. 7–22.
6. *Котляр М.* Історія України в особах: Давньоруська держава Київ. Україна, 1996. 240 с.
7. *Плохій С.* Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусії. Київ : Критика, 2015. 456 с.
8. *Ричка В.* Війна пам'ятей. Змагання за спадщину Київської Русі. Київ : Парламентське видавництво, 2021. 416 с.
9. *Ричка В. М.* Лицар Духу: Володимир Великий в історії та пам'яті / НАН України. Інститут історії України. Київ : Інститут історії України, 2015. 132 с.
10. *Сендюков І.* Велич і ганьба князя Ярослава. URL: <http://incognita.day.kiev.ua/veluch-i-ganba-knyazu-yaroslava.html> (дата звернення: 07.07.2022)

Додаткова:

1. *Войтович Л. В.* Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII-XVI ст. історико-генеалогічне дослідження. / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 1996. 256 с.
2. *Войтович Л.* Гольмгард: де правила руські князі Святослав Ігоревич, Володимир Святославич та Ярослав Володимирович? *Український історичний журнал*. Київ, 2015. № 3. С. 37–55.
3. *Войтович Л.* Князь Лев Юрійович: спроба портрета. URL:

http://shron.chtyvo.org.ua/Voitovych_Leontii/Kniaz_Lev_Yuriiovych_sproba_p_ortreta.pdf (дата звернення: 07.07.2022)

4. *Войтович Л.* Королівство Русі: реальність і міфи. URL: http://shron.chtyvo.org.ua/Voitovych_Leontii/Korolivstvo_Rusi_realnist_i_mify.pdf (дата звернення: 07.07.2022)

5. *Войтович Л.* Генеалогія династії Рюриковичів і Гедиміновичів. Київ : Юніверс-93, 1992. 199 с.

6. *Войтович Л.* Княжа доба на Русі: портрети еліти. Ін-т українознав. Ім. І. Крип'якевича НАН України; ЛНУ ім. І. Франка. Біла Церква. 2006. 782 с.

7. *Гордієнко Д.* Княгиня Ольга: дискусія навколо хрещення. *Софія Київська: Візантія. Русь. Україна.* 2011. Вип. 1. С. 30–47.

8. *Демиденко Г.* Ярослав Мудрий: факти і домисли його біографії. *Вісник Академії правових наук України.* 2010. № 2. С. 70–84.

9. Ким була Анна Ярославна. URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-40096832> (дата звернення: 07.07.2022)

10. *Котляр М. Ф.* Святослав Ігорович *Малий словник історії України.* відпов. ред. В. А. Смолій. Київ : Либідь, 1997. 464 с.

11. *Куковальська Н. М.* Нове дослідження останків із саркофага Ярослава Мудрого: попередні результати. *Сіверщина в історії України:* 36. наук. пр. Глухів, 2010. Вип. 3. С. 89–92.

12. *Ляхно О. П.* Релігійні реформи Володимира Великого упродовж 980-их років на східнослов'янських землях. *Історична пам'ять.* 2012. № 28. С. 127–131.

13. *Панов М.* Нова книга про великого князя і законодавця Київської Русі. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2013. № 3. С. 306–309.

14. *Ричка В. М.* Святий рівноапостольний князь Володимир Святий в історичній пам'яті. Київ : «Видавничий дім «Скіф»». 2012. 208 с.

15. *Ричка В.* "Веселие Руси...": Пияцтво як суспільний феномен Давньоруської держави. *Український історичний журнал.* 2020. Число 2. С. 46–59.

16. *Ричка В.* Княгиня Ольга. Київ : Видавничий дім «Альтернативи», 2004. 336 с.

17. *Филипчук М. О.* Святослав Ігорович. *Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – Київ : Наук. думка, 2012. Т. 9 : С. 487.*

18. *Чорний В.* Ярослав Мудрий – як державний муж та фундатор церкви. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії.* 2016. Вип. 27. – С.

3–7.

19. Чугуй Т. О. Візантійський чинник у контексті європейської політики галицько-волинського князя Романа Мстиславовича. *Дриновський збірник*, №10, С. 150–164.

20. Юсупович А. Чи ходив Володимир Великий на/до ляхів? (Польсько-руські відносини наприкінці X – на початку XI ст.) *Український історичний журнал*. 2015. № 5. С. 43–69.

Інтернет-ресурси:

1. *Український національний біографічний архів*. – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika>

2. *Українська біографістика*. – Режим доступу: <http://ub.nbuv.gov.ua/>

3. *Українська біографістика (Biographistica Ukrainica)*. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/148524832185661/>

4. *Наукова бібліотека ім. М. Максимовича*. – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1480987

5. *Інститут історії України НАН України*. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>

Семінарське заняття №2

Трансформації українських політичних еліт в ранньомодерну добу

Мета: ознайомити студентів зі змінами, що мали місце в часи розпаду давньоруської державності та переходу до українських теренів під вплив Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, показати як ці зміни вплинули на тодішню політичну еліту, дати оцінку трансформаційним процесам в середовищі українських еліт в ранньомодерну добу.

Основні поняття: Острозькі, Вишневецькі, Омельковичі, еліта, ранньомодерна доба, трансформації.

План

1. Історія роду Острозьких: від шляхти до некоронованих королів Русі.
2. Рід Вишневецьких: зрадники чи державники.
3. Князівський рід Омельковичів, нащадки Великих князів Литовських.

Реферати:

1. Костянтин Острозький.

2. Василь-Костянтин Острозький.
3. Ярема Вишневецький.

Питання на самостійне опрацювання:

1. Меценатська та освітня діяльність князів Острозьких.
2. Міхал Вишневецький – король Речі Посполитої.
3. Острозький замок: друкарська справа та освітній осередок.

Рекомендована література

Основна:

1. *Історія України в особах: IX–XVIII ст.* Київ : Видавництво «Україна», 1993. 396 с.
2. *Князі Вишневецькі* / ред. І. Тесленко. Київ : Балтія-Друк, 2016. 320 с.
3. *Князі Олельковичі-Слуцькі* / ред. І. Тесленко. Київ : Балтія-Друк, 2017. 296 с.
4. *Князі Острозькі* / Б. Черкас, О. Дзярнович, Р. Рагаускене, І. Тесленко. Київ : Балтія-Друк, 2015. 280 с.
5. *Кралюк П.* Парадокси українсько-польських культурних стосунків: образи князів Вишневецьких у польській та українській літературі // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Зб. наук. пр.* Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2012. Вип. 21. С. 468–474.
6. *Плохій С.* Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусії. Київ : Критика, 2015. 456 с.
7. *Ричка В.* Війна пам'ятей. Змагання за спадщину Київської Русі. Київ : Парламентське видавництво, 2021. 416 с.

Додаткова:

1. *Войтович Л.* Родина князів Острозьких. «ЗНТШ» Том ССXXX. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. Львів, 1996. С. 355–367.
2. *Дзярнович О., Рагаускене Р.* Князі Острозькі. Київ : Балтія Друк, 2014. 280 с.
3. *Зимницька С.* Проблема зміни віри представниками роду князів Вишневецьких у вітчизняній та зарубіжній історіографії другої половини XIX – першої половини XX ст. // *Наукові записки. Серія «Історичні науки»*, Вип. 20. С. 157–163.
4. *Князі Радзивілі* / Генуте Кіркенене та ін. Київ : Балтія-Друк, 2012. 272 с.

5. *Кулаковський П.* Князь Януш Острозький як організатор боротьби з татарськими нападами на початку XVII ст. // *Острозька давнина*. Остріг, 2016. № 5. С. 28–53.
6. *Кулаковський П.* Острозька ординація: задум фундатора та практика функціонування // *Острозька давнина*. Остріг, 2015. № 4. С. 20–34.
7. *Литвинов В.* Україна в пошуках своєї ідентичності. XVI – початок XVII століття: Історико-філософський нарис. Київ. : Наукова думка, 2008. 528 с.
8. *Марочканич М.* Колонізаційна діяльність Яреми Вишневецького на Полтавщині (1630-ті – кінець 1640-х рр.). // *Треті Череванівські читання (матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 17-18 березня 2016 р.)*, 2016. С. 190–196.
9. *Мицько І.* Синодики монастирів як унікальне джерело української генеалогії: князі Острозькі. Львів, 2000. С. 9.
10. *Прикладом своїх предків.* Історія парламентаризму на українських землях у 1386-1648 рр. Польське королівство та Річ Посполита / за ред. В. Михайловського, Київ : Темпора, 2018. 384 с.
11. *Тесленко І.* Клієнтела князя Василя-Костянтина Острозького // *Острозька академія XVI-XVII ст. Енциклопедія*. Острог, 2011. С. 144–152.

Інтернет-ресурси:

1. *Український національний біографічний архів.* – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika>
2. *Українська біографістика.* – Режим доступу: <http://ub.nbuv.gov.ua/>
3. *Українська біографістика (Biographistica Ukrainica).* – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/148524832185661/>
4. *Наукова бібліотека ім. М. Максимовича.* – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1480987
5. *Інститут історії України НАН України.* – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>

Семінарське заняття №3 **Українські гуманісти епохи Відродження**

Мета: ознайомити студентів з персоналіями доби Відродження, визначити їх роль у продовженні традицій державотворення, дати оцінку

розвитку політичної думки в середовищі середньовічної еліти, дати оцінку працям українських гуманістів.

Основні поняття: Відродження, Ренесанс, гуманізм, церква, католицизм, православ'я, Реформація, протестантизм.

План

1. Світські гуманістичні ідеї та їх втілення на українських теренах (Станіслав Оріховський, Павло Русин, Юрій Дрогобич, Себастьян Кленович, Дем'ян Наливайко).

2. Церковні гуманісти, ідейна основа їх творчості (Брати Зизанії, Мелетій Смотрицький, Касян Сакович).

Реферати:

1. Іван Вишенський
2. Іов Борецький
3. Памво Беринда

Питання на самостійне опрацювання:

1. Українські діячі епохи Відродження: західні впливи та місцеві реалії.
2. Війна «Русі з Руссю» як одна з основоположних тем полемічного світогляду доби Середньовіччя.

Рекомендована література

Основна:

1. *Вирський Д.* Станіслав Оріховський-Роксолан: життя і пам'ять. Київ : Інститут історії України, 2013. 215 с.
2. *Трофимчук М.* Співець Роксоланії. URL: <https://zbruc.eu/node/70333> (дата звернення: 12.07.2022)
3. *Фаріон І.* Мелетій Смотрицький: мовно-світоглядний гібридизм? URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/4_19/7.pdf
4. *Войтов Б. І.* «Промови...» Касіяна Саковича як приклад ренесансного ораторського мистецтва // *Актуальні проблеми філософії та соціології: Науково-практичний журнал*; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. Вип. 16. С. 16–18.
5. *Історія України в особах: IX–XVIII ст.* Київ : Видавництво «Україна», 1993. 396 с.
6. *Кралюк П.* Мелетій Смотрицький і українське духовно-культурне відродження кінця XVI – початку XVII ст. Острогоз : Національний університет «Острозька академія». 2007. 208 с.

7. *Перевезій В.* Смотрицький Мелетій // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 670 с.

8. *Плохій С.* Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусії. Київ : Критика, 2015. 456 с.

Додаткова:

1. *Годы и пророчества* / Юрий Дрогобыч; [составитель, автор предисловия и науч. ред. В. Вандышев; перевод з латин. Л. М. Гаврило]. Харків: Факт, 2002. 286 с.

2. *Литвинов В.* Україна в пошуках своєї ідентичності. XVI – початок XVII століття: Історико-філософський нарис. Київ. : Наукова думка, 2008. 528 с.

3. *Множинська Р.* Релігійно-філософські погляди Станіслава Оріховського в контексті віросповідного розмаїття в Україні XVI ст. [Текст] : дис... канд. філос. наук: 09.00.11; Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України. К., 2006. 193 арк.

4. *Наливайко Д.* Станіслав Оріховський // *Історія України в особах: Литовсько-польська доба.* Київ : Україна. 1997. 272 с.

5. *Нічик В.* та ін. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI–початок XVII ст.) Київ : Наукова думка. 1991. 384 с.

6. *Оріховський С.* Твори. [пер. з латинської та старопольської В. Д. Литвинова]. Київ : Дніпро, 2004. 672 с.

7. *Радул О. С.* Просвітницька діяльність Стефана Зизанія. // *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки.* 2009. Вип. 166. С. 151–153.

8. *Сас П.* Українсько–польський мислитель доби Відродження Станіслав Оріховський: на шляху до історизму нового часу // *Український історичний журнал.* 1991. №1. С. 87–98.

9. *Смуток І. І.* У справі русько-польського походження Станіслава Оріховського Роксолана // *Генеалогічні записки.* 2013. Вип. 11. С. 41–46.

10. *Сумцов Н.* Станіслав Ориховский // *Киевская старина.* 1888. №11. С. 215–234.

11. *Терещенко Ю.* Україна і європейський світ: Нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст. Київ : Перун, 1996. 496 с.

12. *Вирський Д.* Станіслав Оріховський-Роксолан як історик та політичний мислитель / За ред. І. Колесник. НАН України. Інститут історії України. Київ; Кременчук: Вид-во КДПУ, 2001. 217 с.

Інтернет-ресурси:

1. *Український* національний біографічний архів. – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika>
2. *Українська* біографістика. – Режим доступу: <http://ub.nbuv.gov.ua/>
3. *Українська* біографістика (Biographistica Ukrainica). – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/148524832185661/>
4. *Наукова* бібліотека ім. М. Максимовича. – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1480987
5. *Інститут* історії України НАН України. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>

Семінарське заняття №4

Церковно-релігійна та просвітницька діяльність українських діячів в післяунійний час. Поява козацтва.

Мета: ознайомити студентів із суспільно-політичним становищем на українських землях в післяунійний період, дати оцінку ролі друкарства в поширенні передових західних та українських ідей, охарактеризувати погляди церковної еліти різних конфесій на політичну та культурну ситуацію на українських теренах, визначити місце козацтва у процесах культурного та політичного відродження української державності.

Основні поняття: просвітницька діяльність, Відродження, Реформація, друкарство, козацтво, православна митрополія, церковна еліта, Берестейська унія, уніатство, братські школи.

План

1. Вплив друкарства та поширення ідей Відродження, Реформації на теренах України (Іван Федоров).
2. Козацтво та його роль у відновленні православної митрополії (Петро Сагайдачний).
3. Погляди церковної еліти на політичну та культурну ситуацію в межах українських земель (Іов Борецький, Іпатій Потій, Петро Могила).

Реферати:

1. Єлисей Плетенецький

2. Захарія Копистенський
3. Йосиф Рутський

Питання на самостійне опрацювання:

1. Остафій Дашкевич
2. Криштоф Косинський
3. Северин Наливайко
4. Роксолана
5. Галшка Гулевичівна

Рекомендована література:

Основна

1. *Гоцуляк В. М.* Суспільно-політична думка України ранньомодерної доби: монографія. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2018. 366 с.
2. *Історія України в особах: IX–XVIII ст.* Київ : Видавництво «Україна», 1993. 396 с.
3. *Кралюк П.* Петро Конашевич-Сагайдачний – творець української нації? Харків : Фоліо, 2019. 176 с.
4. *Кучерук О.* Петро Могила: дослідження та спостереження. Київ : Парламентське видавництво, 2019. 168 с.
5. *Литвинов В.* Україна в пошуках своєї ідентичності. XVI – початок XVII століття: Історико-філософський нарис. Київ : Наукова думка, 2008. 528 с.
6. *Миненко Ю.* Йов Борецький – автор анти уніатського полемічного трактату Пересторога. *Studia methodologica* Тернопіль : Тернопільський педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, 2017. Вип. 45. С. 96–102.
7. *Сас П.* Петро Конашевич-Сагайдачний: Чесний лицар. Київ : Парламентське видавництво, 2020. 560 с.
8. *Тимошенко Л.* Невідомий життєпис Іпатія Потія (фрагмент “Генеалогії митрополитів київських” з віленського монастиря Святої Трійці). 2000. №6 С. 102–105.
9. *Тома Л.* Петро Конашевич-Сагайдачний. Харків : Фоліо, 2019. 128 с.

Додаткова:

1. *Гоцуляк В. М.* Петро Могила і культурно-освітній процес в Україні XVII ст. Педагогічний дискурс. Впуск 24. 2018. С. 7–11.
2. *Гоцуляк В. М.* Петро Могила й могилянська доба в політичній думці України першої половини XVII ст. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2018. Вип. 18. С. 277–283.

3. *Гоцуляк В. М.* Роль Петра Могили в духовних і культурнопросвітницьких процесах в Україні XVII ст. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. [Гол. ред. О. В. Діденко]. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2018. № 1 (12). С. 103–114.

4. *Гоцуляк В. М.* Українська державна ідея в політичній думці козацької доби. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2018. Вип. 21. С. 129–135.

5. *Гоцуляк В. М.* Ранньомодерна (передмодерна) українська ідентичність і становлення національної свідомості в XVII ст. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2018. Вип. 17. С. 138–144.

6. *Дзюба О. М.* Могила Петро // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій(голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2010. Т. 7. 728 с.

7. *Мицик Ю.* Св. Петро Могила. Харків: Бібколектор, 2015. 119 с.

8. *Нічик В.* та ін. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI–початок XVII ст.). Київ : Наукова думка. 1991. 384 с.

9. *Нічик В.* Петро Могила в духовній історії України. В. Нічик. Київ, 1997. 328 с.

Інтернет-ресурси:

1. *Український національний біографічний архів.* – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika>

2. *Українська біографістика.* – Режим доступу: <http://ub.nbuv.gov.ua/>

3. *Українська біографістика (Biographistica Ukrainica).* – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/148524832185661/>

4. *Наукова бібліотека ім. М. Максимовича.* – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1480987

5. *Інститут історії України НАН України.* – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>

Семінарське заняття №5-6

Видатні постаті української козацької держави другої половини XVII–XVIII ст.

Мета: ознайомити студентів на прикладі українських гетьманів з чинниками, що впливали на формування політичного та військового діяча в

ранньомодерну добу, дати оцінку походженню та освіті козацької старшини, визначити роль сімейних стосунків на формування козацького лідера та як наслідок охарактеризувати політичні погляди та шляхи їх реалізації козацькими політичними діячами в часи другої половини XVII – XVIII ст.

Основні поняття: козацтво, козацька старшина, гетьман, значкове товариство, Гетьманщина.

План

1. Походження та освіта козацько-старшинської еліти.
2. Сімейне життя (дружина, діти).
3. Погляди козацької еліти на долю Гетьманської держави.
4. Результати політичної діяльності козацько-старшинської еліти.

На прикладі:

А) Іван Виговський, Юрій Хмельницький, Павло Тетеря, Петро Дорошенко, Іван Брюховецький, Іван Самойлович.

Б) Іван Сірко, Павло Полуботок, Пилип Орлик, Іван Скоропадський, Данило Апостол, Кирило Розумовський.

Реферати:

1. Адам Кисіль
2. Юрій Немирич
3. Дем'ян Многогрішний
4. Іван Богун

Питання на самостійне опрацювання:

1. Походження та освіта як основоположні засади формування особистості політика в добу Середньовіччя.
2. Богдан Хмельницький та Іван Мазепа: спільне та відмінне портрету.

Список літератури:

Основна:

1. *Горобець В.* Гетьман Руїни. Іван Брюховецький та Москва. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 247 с.
2. *Горобець Віктор* Гетьман Брюховецький. Життя у славі, владі та ганьбі. Київ : Парламентське видавництво, 2019. 440 с.
3. *Горобець Віктор* Іван Мазепа «А за віру хоч умріте, и вольностей

бороніте». Київ : Парламентське видавництво, 2022. 542 с.

4. *Кизименко Ірина* Гетьман Іван Скоропадський в сучасній українській історіографії // *Часопис української історії*. 2014. №28. С. 71–74.

5. *Криворучко О.* Павло Полуботок і Данило Апостол у боротьбі за гетьманську булаву. // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського*. 2013. Вип. XXI. Серія: Історія: Збірник наукових праць. С. 8–12.

6. *Смолій Валерій*, Степанков Валерій Богдан Хмельницький: полководець, дипломат, державотворець. Київ : Парламентське видавництво, 2020. 752 с.

7. *Смолій Валерій*, Степанков Валерій Петро Дорошенко: особистість в реаліях епохи. Київ : Парламентське видавництво, 2021. 792 с.

8. *Чухліб Т.* Секрети українського полівасалітету. Хмельницький – Дорошенко – Мазепа. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 327 с.

Додаткова:

1. *Бовгиря А.* Слідство над Павлом Полуботком 1723 р. / А. Бовгиря // *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2008. № 8. С. 105–115.

2. *Бодрухін В.М.*, Романцов В.М. та ін. Історичні постаті України: проблеми і пошуки: Монографія. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2003. 160 с.

3. *Кирило Розумовський*: Спроба встановлення спадкового гетьманства / Л. Сухих, О. Вовк // *Архіви України*. 2008. № 3–4. С. 106–123.

4. *Кононенко В. П.* Інтелектуальна біографія Павла Полуботка: обстоювання традиції «модернізаційною» риторикою (до 350-річчя Павла Полуботка) / В. П. Кононенко // *Український історичний журнал*. 2010. № 4. С. 39–59.

5. *Крупницький Б.* Гетьман Мазепа та його доба. Київ : Україна, 2003. 240 с.

6. *Литвинов В.* Україна в пошуках своєї ідентичності. XVI – початок XVII століття: Історико-філософський нарис. Київ : Наукова думка, 2008. 528 с.

7. *Матях В.* Гетьман в еміграції Пилип Орлик: історико-історіографічний портрет політика // *Український історичний журнал*. 2011. Вип. 4. С. 116–131.

8. *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа та його доба. Нью-Йорк, 1960. 461 с.

9. *Смолій В.* Степанков В. Богдан Хмельницький. Київ : Альтернативи, 2003. 400 с.

10. *Тайрова-Яковлева Т.* Іван Мазепа і Російська імперія. Історія зради. Київ : Кліо, 2012. 404 с.
11. *Чухліб Т.* Гетьмани і монархи: Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. Київ–Нью-Йорк, 2003. 518 с.
12. *Яковлева Т.* Іван Богун: проблеми біографії // *Український історичний журнал*. 2000. №2. С. 147–154.
13. *Ясь О.* «Невикінчена» харизма. Образ Івана Мазепи в конструкції Мазепинського Ренесансу Олександра Оглоблина // *Український археографічний щорічник* : Нова серія. 2009. Т. 16/17, вип. 13/14. – С. 398–414.

Інтернет-ресурси:

1. *Український національний біографічний архів.* – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika>
2. *Українська біографістика.* – Режим доступу: <http://ub.nbuv.gov.ua/>
3. *Українська біографістика (Biographistica Ukrainica).* – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/148524832185661/>
4. *Наукова бібліотека ім. М. Максимовича.* – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1480987
5. *Інститут історії України НАН України.* – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>

Семінарське заняття №7-8

Українська еліта XIX ст.: парадокси та закономірності модерної доби.

Мета: ознайомити студентів на прикладі українських діячів з чинниками, що впливали на формування їх особистостей, дати оцінку походженню та освіти, визначити роль сімейних відносин на формування діяча, охарактеризувати погляди на політичну та культурну ситуацію, що склалась на українських землях у XIX ст. охарактеризувати особистий внесок кожної особи у відродження української державності у XIX – початку XX ст.

Основні поняття: подвійна лояльність, чиновництво, університети, хлопоманство, Кирило-Мефодіївське братство, Руська Трійця, громади, політичні партії, народовці, москвофіли.

План

1. Походження, родина, освіта, становлення.

2. Погляди молодого освіченого людини XIX ст.: поляк, малорос, великорос, українець.

3. Подвійна лояльність.

4. Феномен чиновництва.

На прикладі: Михайло Максимович, Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко, Володимир Антонович, Михайло Чубинський, Олександр Кістяківський, Михайло Драгоманов, Микола Костомаров, Євген Чикаленко.

5. Західноукраїнська еліта

На прикладі: Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький, Іван Франко, Андрей Шептицький.

Реферати:

1. Іван Котляревський.

2. Микола Гоголь.

3. Козацькі старшинські роди XIX ст. (Безбородьки, Марковичі)

Питання на самостійне опрацювання:

1. Портрет українського діяча першої половини XIX ст. (психологічний та соціальний аспекти).

2. Портрет українського діяча другої половини XIX ст. (психологічний та соціальний аспекти).

Рекомендована література:

Основна:

1. *Арасланова С. В.* Антонович та розвиток історичної науки в університеті Св. Володимира у кінці XIX–на початку XX ст. (оцінка сучасної історіографії) // *Сіверщина в історії України*. 2016. Вип. 9. С. 411–415.

2. *Березовська О.* Павло Чубинський у громадському середовищі другої половини XIX ст. (за спогадами сучасників) // *Архіви України*. 2015. Вип. 2 С.69–79.

3. *Бойко Ю. О.* Діяльність Євгена Чикаленка в еміграції (1919 – 1929 рр.). // *Українська біографістика*. 2013. Вип. 10. С. 326–339.

4. *Гентош Л.* Митрополит Шептицький: 1923–1939. Випробування ідеалів. Львів, 2015. 596 с.

5. *Гирич І. М.* Грушевський та І. Франко: До історії взаємин // *Український історичний журнал*. 2006. № 5. С. 35–67.

6. *Грицак Ярослав.* Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). Київ : Критика, 2006. 632 с.

7. Моклиця М. В. Леся Українка в політичному житті України кінця XIX – початку XX століття. // *Українська біографістика*. 2021. Вип. 21. С. 62–76.
8. Нагайко К. М. Персональний склад Київської Української Громади 60-90-их XIX ст. // *Українська біографістика*. 2016. Вип. 14. С. 207–232.
9. Попик В. І. Леся Українка в національному інформаційному просторі. // *Українська біографістика*. 2021. Вип. 21. С. 19–38.
10. Сорочук Л. Українознавець Павло Чубинський – представник національної еліти // *Українознавчий альманах*. 2017. Вип. 22. С. 132–136.
11. Ясь О. Багатоликий Микола Костомаров / заг. ред. і вступне слово акад. Валерія Смолія. Київ: Либідь, 2018. 304 с.

Додаткова:

1. Гузар Л. Андрей Шептицький митрополит Галицький (1901–1944) провісник екуменізму. Вид. 2-ге. Жовква, 2015. 495 с.
2. Гундорова Т. Франко не Каменяр. Франко і Каменяр. Київ, 2006. 352 с.
3. Злупко С. Іван Франко і економічна думка світу. Львів, 2006. 413 с.
4. Іваницька С. Г. Постаць та ідеї Михайла Драгоманова у рефлексіях Петра Стебницького (1905–1919 рр.). // *Українська біографістика*. 2012. Вип. 9. С. 275–293.
5. Кіян О. Володимир Антонович як історик й основоположник київської історичної школи в українській історіографії другої половини XIX – поч. XX ст.: Автореф. ... доктора історичних наук: 07.00.06 – історіографія, джерелознавство, та спеціальні історичні дисципліни Київ, 2008. 36 с.
6. Кіян О. Життєвий та творчий шлях В.Б. Антоновича // *Український історичний журнал*. 1991. Ч. 2. С. 64–76.
7. Короткий Віктор Науковий подвиг видатного дослідника української культури (До 200-річчя від дня народження Михайла Максимовича) // *Народна творчість та етнографія*. 2004. Вип. 1-2. С.3–17.
8. Корпанюк Микола Михайло Максимович – будитель // *Теоретична і дидактична філологія*. 2015. Вип. 20. С. 54–65.
9. Нагайко Т. Ю. Біографічні відомості про діячів українського громадського руху: методологічна та джерельна візії. // *Українська біографістика*. 2016. Вип. 13. С. 189–203.
10. Остапенко О. Павло Чубинський: нариси біографії і наукової творчості // *Народна творчість та етнографія*. 2004. Вип.4. С. 91–97.
11. Рева Л. Г. Іван Вагилевич і проблема україно-польського громадянського та культурного порубіжжя. // *Українська біографістика*.

2012. Вип. 9. С. 338–351.

12. *Смолій В., Пінчук Ю., О. Ясь* Микола Костомаров: Віхи життя і творчості: Енцикл. довід. Київ, 2005. 543 с.

13. *Стамбол І. І.* Вплив Української революції 1917–1921 рр. на долі її натхненників (на прикладі учасників «Братерства Тарасівців»). // *Українська біографістика*. 2017. Вип. 15. С. 105–121.

Інтернет-ресурси:

1. *Український національний біографічний архів*. – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika>

2. *Українська біографістика*. – Режим доступу: <http://ub.nbuv.gov.ua/>

3. *Українська біографістика (Biographistica Ukrainica)*. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/148524832185661/>

4. *Наукова бібліотека ім. М. Максимовича*. – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1480987

5. *Інститут історії України НАН України*. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>

Семінарське заняття №9

Українська політична еліта доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

Мета: ознайомити студентів на прикладі українських політичних діячів з чинниками, що впливали на формування їх особистостей, дати оцінку походженню та освіті, визначити вплив сімейних відносин на формування діяча, охарактеризувати погляди на політичну та культурну ситуацію, що склалась на українських землях напередодні та в часи Національно-визвольних змагань охарактеризувати особистий внесок кожної особи у відродження української державності.

Основні поняття: Національно-визвольні змагання, Центральна Рада, Генеральний Секретаріат, Універсали, Гетьманат, Директорія, Злука УНР та ЗУНР, російсько-більшовицька війна.

План

1. Походження, родина, освіта, становлення.
2. Політичні вподобання напередодні Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. та можливі зміни у подальшому.
3. Реалізація поглядів та діяльність особи в часи Національно-

визвольних змагань 1917–1921 рр.

4. Результати політичного поступу (досягнення або поразка).

На прикладі: Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Симон Петлюра, Павло Скоропадський, Микола Міхновський, Євген Петрушевич, Кость Левицький, Євген Коновалець.

Реферати:

1. Всеволод Голубович
2. Федір Лизогуб
3. Володимир Чехівський
4. Борис Мартос
5. Ісак Мазепа

Питання на самостійне опрацювання:

1. Визначальні мотиви, що вплинули на свідомість політичних діячів Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. (власне бачення проблеми)
2. Чинник освіти в обранні політичного вектору української еліти доби Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

Рекомендована література

Основна:

1. *Іванис В.* Симон Петлюра: президент України. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 258 с.
2. *Коваль Р., Юзич Ю.* Микола Міхновський. Київ : Markbook, 2021. 944 с.
3. *Лук'янець К. Ю. В.* Винниченко – політичний діяч доби Української революції (за матеріалами колекції листівок відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ). // *Українська біографістика*. 2018. Вип. 16. С. 177–192.
4. *Михайло Грушевський:* біографічний нарис / Р. Пиріг, В. Тельвак. Київ : Либідь, 2016. 576 с.
5. *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940): Ілюстрований біографічний нарис. Львів: Манускрипт-Львів, 2013. 400 с.
6. *Любовець Н. І.* Мемуарій Української революції (1917 – 1921 рр.): автори та жанри. // *Українська біографістика*. 2017. Вип. 15. С. 260–286.
7. *Стамбол І. І.* Вплив Української революції 1917–1921 рр. на долі її натхненників (на прикладі учасників «Братерства Тарасівців»). // *Українська біографістика*. 2017. Вип. 15. С. 105–121.

8. *Тягіна Ю.* Володимир Винниченко. Харків : Фоліо, 2016. 128 с.
9. *Тимченко Р.* Євген Петрушевич – лідер Західноукраїнської Народної Республіки (до 150-річчя з дня народження та 95-річчя з дня утворення ЗУНР) // *Український історичний журнал*, 2013. №5. С. 143–156.

Додаткова:

1. *Верстюк В.* Симон Петлюра: політичний портрет (до 125-річчя від дня народження) // *Український історичний журнал*. 2004. Вип. 3. С. 112–126.
2. *Гирич І. М.* Грушевський та І. Франко: До історії взаємин // *Український історичний журнал*. 2006. № 5. С. 35–67.
3. *Іваницька С. Г., Єрмашов Т. В.* Постать Сергія Єфремова – публіциста в українській пострадянській гуманітаристиці. // *Українська біографістика*. 2013. Вип. 10. С. 282–308.
4. *Ковальчук М.* На чолі січових стрільців: військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917–1921 рр. Київ, 2010. 288 с.
5. *Крип'якевич І.* Михайло Грушевський. Життя й діяльність / Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. Львів, 2001. С. 233–255.
6. *Масненко В.* Формування образу М. С. Грушевського в масовій свідомості сучасного українського суспільства // *Український історичний журнал*. 2006. № 5. С. 19–34.
7. *Плохій С.* Великий переділ: незвичайна історія Михайла Грушевського. К. : Критика, 2011. 600 с.
8. *Процюк С.* Маски опадають повільно. Роман про Володимира Винниченка. Київ : Видавничий центр «Академія», 2011. 304 с.
9. *Савченко В.* Симон Петлюра. Харьков: Фоліо, 2006. 414 с.
10. *Тимченко Р.* Протиріччя С. Петлюри і Є. Петрушевича в умовах реалізації Акту злуки // *Український історичний збірник*, 2014. № 17 С. 152–165.
11. *Турченко Ф.* Микола Міхновський: життя і слово. Київ : Генеза, 2006. 318 с.
12. *Хома І.* Євген Коновалець. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 256 с.
13. *Хома І.* Історія військового формування Січових стрільців (1917–1919 роки): Монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. 240 с.
14. *Шаповал Ю.* Загадка смерті Михайла Грушевського // *Український історичний журнал*. 2006. № 5. С. 83–98.
15. *Шаповал Ю.* Петлюра Симон Васильович // *Політична енциклопедія*.

Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ : Парламентське видавництво. 2011. С. 553.

16. *Ясь О.* Монументальний проект великого нарративу М. Грушевського у світлі його дослідницьких стратегій // *Історіографічні дослідження в Україні*. Київ, 2012. Вип. 22. С. 565–664.

Інтернет-ресурси:

1. *Український національний біографічний архів*. – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika>
2. *Українська біографістика*. – Режим доступу: <http://ub.nbuv.gov.ua/>
3. *Українська біографістика (Biographistica Ukrainica)*. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/148524832185661/>
4. *Наукова бібліотека ім. М. Максимовича*. – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1480987
5. *Інститут історії України НАН України*. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>

Семінарське заняття №10

Українська військова еліта доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

Мета: ознайомити студентів на прикладі українських військових діячів з чинниками, що впливали на формування їх особистостей, дати оцінку походженню та освіті, визначити вплив сімейних відносин на формування діяча, охарактеризувати погляди на військово-політичну ситуацію, що склалась на українських землях в часи Національно-визвольних змагань охарактеризувати особистий внесок кожної особи у відродження української державності.

Основні поняття: Національно-визвольні змагання, українсько-більшовицька війна, листопадовий чин, Брестський мир, Чортківська офензива, Перший Зимовий похід, Другий Зимовий похід, отаманщина.

План

1. Походження, родина, освіта, становлення.
2. Життя та діяльність напередодні Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

3. Участь особи у Національно-визвольних змаганнях 1917–1921 рр.
4. Результати поступу (досягнення або поразка).

На прикладі: Петро Болбочан, Нестор Махно, Дмитро Вітовський, Олександр Жуковський, Михайло Омелянович-Павленко, Олександр Греків, Євген Коновалець, Андрій Мельник, Всеволод Петрів, Юрій Тютюнник.

Реферати:

1. Харитина Пекарчук
2. Володимир Сальський
3. Микола Юнаків
4. Олександр Загроцький
5. Олександр Удовиченко
6. Петро Франко
7. Марко Безручко
8. Олекса Алмазів

Питання на самостійне опрацювання:

1. Визначальні мотиви, що вплинули на свідомість військових діячів Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. (власне бачення проблеми)

Рекомендована література:

Основна:

1. *Гаврилів Ігор* Андрій Мельник (12.12.1890 – 1.11.1964): Український патріот з Дрогобиччини // *Дрогобицький краєзнавчий збірник*, 2017 С. 215–226.
2. *Гвоздик Н.* Дмитро Вітовський – видатний військовий діяч та політик // *Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави* : зб. тез доп. Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція», Київ-Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 168–172.
3. *Ковальчук М.* На чолі січових стрільців: військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917–1921 рр. Київ, 2010. 288 с.
4. *Литвин М. Р.* Михайло Омелянович-Павленко // *Литвин М. Р. Військова еліта Галичини*. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2004. – С. 338–357.
5. *Любовець Н. І.* Мемуарій Української революції (1917 – 1921 рр.): автори та жанри. // *Українська біографістика*. 2017. Вип. 15. С. 260–286.
6. *Плав'юк М.* Андрій Мельник – на тлі історичної доби ХХ століття // *Андрій Мельник. 1890–1964. Спогади. Документи. Листування / Упорядники*

О. Кучерук, Ю. Черченко. Київ : Видавництво імені Олени Теліги, 2011.

7. *Полянський Олег* Полковник Петро Болбочан в Українській революції 1917 – 1921 рр. // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Історія»* 2017. Вип.1. Ч. 3 С. 94–102

8. *Сідак В.* Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника – 2-е вид., доп. Київ : Темпора, 2009. 428 с.

9. *Хома І.* Історія військового формування Січових стрільців (1917–1919 роки): Монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. 240 с.

Додаткова:

1. *Верстюк В.* Махно Нестор Іванович // *Політична енциклопедія*. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ : Парламентське видавництво, 2011. С.433.

2. *Віра Мельник, Роман Мельник, Ярослав Лисейко* Висвітлення форм та методів підготовки старшинського складу армії у теоретичній думці 20-30-х рр. ХХ ст. // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Серія: Історія* Вип. 2. Ч. 2. Тернопіль, 2018 С. 31–37.

3. *Волковинський В.* Нестор Махно // *Історія України в особах: ХІХ – ХХ ст.* – Київ, 1995. С. 296–303.

4. *Ковальчук М.* На службі Батьківщини: життя й доля генерал-полковника М. Омеляновича-Павленка // *Омелянович-Павленко М. Спогади командарма (1917-1920): Документально-художнє видання / [упоряд.: М. Ковальчук].* – Київ : Темпора, 2007. С. 7–50.

5. *Кудлай О. Б.* Сторінки біографії військового міністра доби Української Центральної Ради Олександра Жуковського. *Українська біографістика*. 2017. Вип. 15. С. 232–244.

6. *Савченко В.* Махно. Харків: Фоліо, 2005. 416 с.

7. *Сідак В., Осташко Т., Вронська Т.* Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника: Наукове видання. Київ : Темпора, 2004. 416 с.

8. *Тинченко Я.* Генерал Олександр Греків: військова діяльність і доля URL:https://shron2.chtyvo.org.ua/Tynchenko_Yaroslav/Heneral_Oleksandr_Hrekiv.pdf? (дата звернення 31.08.2022)

9. *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921): Наукове видання. Київ. : Темпора, 2007. 536 с.

10. *Файзулін Ярослав* Невідомі спогади генерал-хорунжого армії УНР Юрія Тютюнника // *Український історичний збірник*, Вип. 14. 2011, С. 290–

302.

11. *Хома І. Євген Коновалець*. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 256 с.

12. *Чухліб Т. В.* Колективна біографія генералітету Російської імперії українського походження. *Українська біографістика*. 2013. Вип. 10. С. 61–77.

13. *Шабранська Вікторія*. Військова міць Києва у спогадах Никиформа Авраменка, Миколи Чеботаріва та Всеволода Петрів (грудень 1917 – січень 1918 рр.) *Грінченко – Сетон міжнародний журнал молодих науковців*. 2021, 2(2), С. 72–83.

Інтернет-ресурси:

1. *Український національний біографічний архів*. – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika>

2. *Українська біографістика*. – Режим доступу: <http://ub.nbuv.gov.ua/>

3. *Українська біографістика (Biographistica Ukrainica)*. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/148524832185661/>

4. *Наукова бібліотека ім. М. Максимовича*. – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1480987

5. *Інститут історії України НАН України*. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>

Семінарське заняття №11

Українські діячі ХХ століття у боротьбі за незалежність.

Мета: ознайомити студентів на прикладі запропонованих українських діячів визвольного руху з чинниками, що впливали на формування їх особистостей, дати оцінку походженню та освіті, визначити роль особистих стосунків та сім'ї на ствердження діяча, охарактеризувати погляди на військову та політичну ситуацію, що склалась на українських землях в часи Національно-визвольних змагань та у міжвоєнний період, скласти психологічний портрет цих осіб, охарактеризувати особистий внесок у відродження української державності.

Основні поняття: Національно-визвольні змагання, УВО, ОУН, Олевська республіка, міжвоєнний період, пацифікація, шістдесятники, дисидентський рух, еміграція.

План

1. Походження, народження, освіта, мотиви, які визначили подальшу діяльність.
2. Участь у визвольному русі.
3. Результати діяльності.

На прикладі: Євген Коновалець, Степан Бандера, Роман Шухевич, Микола Сціборський, Омелян Сенік, Андрій Мельник, Тарас Бульба-Боровець, Ліна Костенко, Василь Стус, Алла Горська, В'ячеслав Чорновіл, Іван Драч

Реферати:

Василь Кук, Олег Штуль-Жданович, Ярослав Барановський, Ярослав Стецько, Олег Ольжич, Олена Теліга, Левко Лук'яненко, Микола Руденко, Василь Симоненко, Василь Макух, Олекса Тихий

Рекомендована література:

Основна:

1. *Алла Горська – душа і троянда шістдесятництва* // Ірина Фаріон Цикл «Ген українців» <http://surl.li/cwxdn>
2. *Ведєнєєв Д., Лисенко О.* Організація українських націоналістів і зарубіжні спецслужби // *Український історичний журнал*. 2009. № 3. С. 132–146.
3. *Гаврилів Ігор* Андрій Мельник (12.12.1890 – 1.11.1964): Український патріот з Дрогобиччини // *Дрогобицький краєзнавчий збірник*, 2017. С. 215–226.
4. *Галина Гордасевич* Степан Бандера: людина і міф. Київ : КМ-БУКС, 2018. 480 с.
5. *Дорошенко О.* Василь Стус: [укр. поет, прозаїк, перекладач, літературознавець, правозахисник]. Харків: Фоліо, 2016. 120 с.
6. *Іван Ковальчук, Сергій Стельникович.* Нарис історії діяльності ОУН під проводом А. Мельника на Житомирщині у другій половині 1941 року. Житомир: «Рута», 2011. 186 с.
7. *Плеяда нескорених:* Алла Горська. Опанас Заливаха. Віктор Зарецький. Галина Севрук. Людмила Семикіна : біобібліогр. нарис / авт. нарису Л. Б. Тарнашинська ; бібліограф-упоряд. М. А. Лук'яненко ; наук. ред. В. О. Кононенко ; М-во культури України, ДЗ «Нац. парлам. б-ка України». Київ : 2011. 200 с. (Шістдесятництво: профілі на тлі покоління ; вип. 13.)
8. *Посівнич М.* Степан Бандера. «Славні стріяни. Книга 1».

Стрий : Щедрик, 2018. 332 с.

9. *Стельник Сергій* Тарас Бульба-Боровець. Київ : Парламентське видавництво. 2021. 280 с.

10. *Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця* : історичний нарис. 2-ге вид., випр. і доп. Житомир : Полісся. 2018. 392 с.

Додаткова:

1. *Ковальчук М.* На чолі січових стрільців: військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917–1921 рр. Київ, 2010. 288 с.

2. *Микола Сціборський* | Програма «Велич особистості» | 2017
<http://surl.li/cwrviv>

3. *Плаве'юк М.* Андрій Мельник – на тлі історичної доби ХХ століття // Андрій Мельник. 1890–1964. Спогади. Документи. Листування / Упорядники О. Кучерук, Ю. Черченко. Київ : Видавництво імені Олени Теліги, 2011.

4. *Посівнич М.* Степан Бандера. «Українці. Історія нескорених». Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. 256 с.

5. *Справа Василя Стуса.* Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР, уклад. В. Кіпіані, Харків : Віват, 2019. 688 с.

6. *Степан Бандера* у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959) / За загальною редакцією професора Володимира Сергійчука. Київ : ПП Сергійчук М. І, 2009. Т. 1. 680 с.

7. *Степан Бандера* у документах радянських органів державної безпеки (1939—1959) / За загальною редакцією професора Володимира Сергійчука. Київ : ПП Сергійчук М. І, 2009. Т. 2. 640 с.

8. *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921): Наукове видання. Київ. : Темпора, 2007. 536 с.

9. *Хома І.* Євген Коновалець Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 256 с.

10. *Хома І.* Історія військового формування Січових стрільців (1917–1919 роки): Монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. 240 с.

Інтернет-ресурси:

1. *Український національний біографічний архів.* – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika>

2. *Українська біографістика.* – Режим доступу: <http://ub.nbuv.gov.ua/>

3. *Українська біографістика (Biographistica Ukrainica).* – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/148524832185661/>

4. *Наукова бібліотека ім. М. Максимовича.* – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1480987

5. *Інститут історії України НАН України.* – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Одним із завдань закладу вищої освіти є підготовка фахівця, який не тільки може оволодіти знаннями з відповідними вміннями та навичками у межах навчальної програми, але також здійснює самостійну підготовку. В сучасних реаліях реформування вищої освіти робиться акцент саме на самостійну роботу студента. Тому цей вид роботи стає невід'ємною складовою вищої освіти, який сприяє ефективності навчальної, виробничої, громадської, розумової діяльності.

Повноцінне засвоєння студентами знань та формування умінь при вивченні дисципліни «Історія України в особах» також передбачає здійснення самостійної роботи. Студент може це здійснювати під час підготовки до практичних занять, написання рефератів як одного із видів навчально-дослідницьких робіт, підготовки питань, що виносяться на самостійне опрацювання, та до підсумкового контролю (модульних контрольних робіт, заліку) з навчальної дисципліни.

Підготовка до семінарських (аудиторних) занять передбачає виконання наступних елементів самостійної роботи:

- визначення питання для підготовки (мають бути розглянути усі питання, вказані у плані практичного заняття);
- ознайомлення у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі), мережі Інтернет із джерелами, зазначеними у списку основної літератури;
- опрацювання розділів (теми або параграфи), у яких розкрито питання семінарського заняття;
- складення плану (простий або складний) відповіді на кожне питання;
- визначення основних понять, що будуть використовуватись на семінарському занятті;
- проаналізувати ступінь зв'язку опрацьованого матеріалу з іншими питаннями теми;

- для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу скласти короткий конспект, схеми, таблиці по прочитаному матеріалу;
- визначити проблеми в опрацьованому матеріалі, які недостатньо зрозумілі;
- перевірити ступінь засвоєння опрацьованого питання.

Написання реферату. Підготовка реферативних робіт є найпростішим видом навчально-дослідницької діяльності студента. Існує два основних види реферату – репродуктивний та продуктивний. Кожен із них передбачає певний рівень навчально-дослідницької діяльності: або відтворення змісту первинного тексту у короткому письмовому викладі, що базується на описовому методі, або ж самостійна навчально-дослідницька діяльність, що заснована на творчому чи критичному осмисленні реферованих джерел, з використанням аналітичних методів дослідження. Реферат є повністю самостійною (індивідуальною) навчально-дослідницькою роботою студента.

Тематика рефератів запропонована у кожному семінарському занятті. Вона побудована відповідно до проблем, що розглядаються у рамках того або іншого семінарського заняття. Під час семінарських занять реферати заслуховуються та обговорюються студентами за участі викладача, також написання реферату можливе як відпрацювання студентом невідвіданих занять. Технічне оформлення реферату відповідає вимогам, які магістранти розглядали на молодших курсах під час вивчення відповідних навчальних дисциплін.

Підготовка питань, що виносяться на самостійне опрацювання. Запропоновані питання для самостійного опрацювання розглядаються як додаткові у рамках кожного семінарського заняття, включені до підсумкового контролю (модульних контрольних робіт, заліку), можуть бути запропоновані студентам в якості додаткових або як відпрацювання невідвіданих занять

Підготовка до підсумкового контролю (модульних контрольних робіт) з освітньої компоненти передбачає:

- підбір підручників, інструктивно-методичних матеріалів або іншої довідкової літератури, необхідної для підготовки (її перелік можна знайти у планах до кожного семінарського заняття);
- ознайомлення зі змістом кожного питання, використовуючи власні конспекти або підручники;
- визначення рівня знань з кожного питання;
- окреслення питань, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем).

Питання, які виносяться на самостійне опрацювання:

1. *Семінарське заняття №1.* Лев Данилович.

Юрій I Львович.

Юрій II Болеслав.

2. *Семінарське заняття №2.* Меценатська та освітня діяльність князів Острозьких.

Міхал Вишневецький – король Речі Посполитої.

Острозький замок: друкарська справа та освітній осередок.

3. *Семінарське заняття №3.* Українські діячі епохи Відродження: західні впливи та місцеві реалії.

Війна «Русі з Руссю» як одна з основоположних тем полемічного світогляду доби Середньовіччя.

4. *Семінарське заняття №4.* Остафій Дашкевич.

Криштоф Косинський.

Северин Наливайко.

Роксолана.

Галшка Гулевичівна

5. *Семінарське заняття №5-6.* Походження та освіта як основоположні засади формування особистості політика в добу Середньовіччя.

Богдан Хмельницький та Іван Мазепа: спільне та відмінне портрету.

6. *Семінарське заняття №7-8.* Портрет українського діяча першої половини XIX ст. (психологічний та соціальний аспекти).

Портрет українського діяча другої половини XIX ст. (психологічний та соціальний аспекти).

7. *Семінарське заняття №9.* Визначальні мотиви, що вплинули на свідомість політичних діячів Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. (власне бачення проблеми).

Чинник освіти в обранні політичного вектору української еліти доби Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

8. *Семінарське заняття №10.* Визначальні мотиви, що вплинули на свідомість військових діячів Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. (власне бачення проблеми).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Бали за100-бальною системою	Шкала ECTS	Оцінка за університетською	Критерії оцінювання відповіді (теоретичні знання та уміння)
1	2	3	4
1-34	F	Незадовільно	Студент за допомогою викладача визначає приклади навчального матеріалу на елементарному рівні, однослівно відповідає на конкретні запитання; потребує постійних підказок та контролю з боку викладача; за допомогою викладача здійснює спроби використання набутих знань.
35-59	FX	Незадовільно	Студент за допомогою викладача однослівно відповідає на запитання, із помилками відтворює незначну частку питання, володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.
60-63	E	Задовільно	Студент володіє матеріалом на початковому рівні, частину матеріалу відтворює продуктивно: за допомогою викладача передає словами, близькими до тексту лекції, дає визначення термінів та понять; може відтворити текст підручника або наукової статті; під час відповіді припускається окремих помилок; ілюструє відповідь незначною кількістю прикладів, що наводяться в тексті літератури або під час лекцій.

64-73	D	Задовільно	Студент за допомогою викладача дає правильне визначення окремих термінів та понять; може відтворити повністю або частково тему заняття, застосовує приклади; у відповідях мають місце не грубі помилки; застосовує окремі прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, узагальнення).
74-81	C	Добре	Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок
82-89	B	Добре	Студент вільно володіє навчальним матеріалом, наводить приклади на підтвердження своїх думок, використовує матеріали власних спостережень; може за допомогою викладача відповідати на питання, що потребують знання декількох тем.
90-100	A	Відмінно	Студент вільно володіє темою, має ґрунтовні знання з дисципліни, висловлює власні думки, робить творчо обґрунтовані висновки, самостійно оцінює різні явища, висловлюючи особисту позицію щодо них; вільно відповідає на запитання, що потребують знання кількох тем; оцінює окремі нові факти, явища; судження логічні й обґрунтовані; студент узагальнює і систематизує матеріал у межах навчальної теми; виявляє творчі здібності, знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх відповідно до цілей, які поставив викладач, свою відповідь ілюструє конкретними прикладами; уміє аналізувати і систематизувати матеріали власних досліджень.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Александрович В. С.* Історична пам'ять про святого Володимира Великого як об'єкт найперше російського імперського виміру? // *Княжа доба: історія і культура*. 2016. Вип. 10. С. 287–304.
2. *Анна Ярославна: загадки долі*. URL: <http://incognita.day.kyiv.ua/anna-yaroslavna-zagadki-doli.html> (дата звернення: 07.07.2022)
3. Арасланова С. В. Антонович та розвиток історичної науки в університеті Св. Володимира у кінці ХІХ–на початку ХХ ст. (оцінка сучасної історіографії) // *Сівєрицина в історії України*. 2016. Вип. 9. С. 411–415.
4. Березовська О. Павло Чубинський у громадівському середовищі другої половини ХІХ ст. (за спогадами сучасників) // *Архіви України*. 2015. Вип. 2 С.69–79.
5. Бойко Ю. О. Діяльність Євгена Чикаленка в еміграції (1919 – 1929 рр.). // *Українська біографістика*. 2013. Вип. 10. С. 326–339.
6. Вирський Д. Станіслав Оріховський-Роксолан: життя і пам'ять. Київ : Інститут історії України, 2013. 215 с.
7. *Вітюк М.* Альтернатива внутрішньої політики Володимира Великого Логос. Мистецтво наукової думки. 2019. №3. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2617-7064/article/view/152> (дата звернення 07.07.2022)
8. Войтов Б. І. «Промови...» Касіяна Саковича як приклад ренесансного ораторського мистецтва // *Актуальні проблеми філософії та соціології: Науково-практичний журнал*; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. Вип. 16. С. 16–18.
9. *Волощук М.* Князь і король Данило Романович у житті міста Галича ХІІІ сторіччя Галич: збірник наукових праць / [за ред. М. Волощука]. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2017. Вип. 2 : До 650-ї річниці магдебурзького права в Галичі. С. 127–146.
10. Гаврилів Ігор Андрій Мельник (12.12.1890 – 1.11.1964): Український патріот з Дрогобиччини // *Дрогобицький краєзнавчий збірник*, 2017 С. 215–226.
11. *Гай-Нижник П. П., Батрак О. П.* Хрещення Русі великим князем Київським Володимиром: обрання віри і цивілізаційно-політичного поступу. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 102. С. 7–22.
12. Гвоздик Н. Дмитро Вітовський – видатний військовий діяч та політик // *Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави* : зб. тез доп. Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція», Київ-Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 168–172.

13. Гентош Л. Митрополит Шептицький: 1923–1939. Випробування ідеалів. Львів, 2015. 596 с.
14. Гирич І. М. Грушевський та І. Франко: До історії взаємин // *Український історичний журнал*. 2006. № 5. С. 35–67.
15. Горобець В. Гетьман Руїни. Іван Брюховецький та Москва. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 247 с.
16. Горобець Віктор Гетьман Брюховецький. Життя у славі, владі та ганьбі. Київ : Парламентське видавництво, 2019. 440 с.
17. Горобець Віктор Іван Мазепа «А за віру хоч умріте, и вольностей бороніте». Київ : Парламентське видавництво, 2022. 542 с.
18. Гоцуляк В. М. Суспільно-політична думка України ранньомодерної доби: монографія. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2018. 366 с.
19. Грицак Ярослав. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). Київ : Критика, 2006. 632 с.
20. Іванис В. Симон Петлюра: президент України. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 258 с.
21. Історія України в особах: IX–XVIII ст. Київ : Видавництво «Україна», 1993. 396 с.
22. Кизименко Ірина Гетьман Іван Скоропадський в сучасній українській історіографії // *Часопис української історії*. 2014. №28. С. 71–74.
23. Князі Вишневецькі / ред. І. Тесленко. Київ : Балтія-Друк, 2016. 320 с.
24. Князі Олельковичі-Слуцькі / ред. І. Тесленко. Київ : Балтія-Друк, 2017. 296 с.
25. Князі Острозькі / Б. Черкас, О. Дзярнович, Р. Рагаускене, І. Тесленко. Київ : Балтія-Друк, 2015. 280 с.
26. Коваль Р., Юзич Ю. Микола Міхновський. Київ : Markbook, 2021. 944 с.
27. Ковальчук М. На чолі січових стрільців: військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917–1921 рр. Київ, 2010. 288 с.
28. *Котляр М.* Історія України в особах: Давньоруська держава Київ. Україна, 1996. 240 с.
29. Кралюк П. Мелетій Смотрицький і українське духовно-культурне відродження кінця XVI – початку XVII ст. Острог : Національний університет «Острозька академія». 2007. 208 с.
30. Кралюк П. Парадокси українсько-польських культурних стосунків: образи князів Вишневецьких у польській та українській літературі // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Зб. наук. пр.* Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,

2012. Вип. 21. С. 468–474.

31. Кралюк П. Петро Конашевич-Сагайдачний – творець української нації? Харків : Фоліо, 2019. 176 с.

32. Криворучко О. Павло Полуботок і Данило Апостол у боротьбі за гетьманську булаву. // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського*. 2013. Вип. XXI. Серія: Історія: Збірник наукових праць. С. 8–12.

33. Кучерук О. Петро Могила: дослідження та спостереження. Київ : Парламентське видавництво, 2019. 168 с.

34. Литвин М. Р. Михайло Омелянович-Павленко // *Литвин М. Р. Військова еліта Галичини*. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2004. – С. 338–357.

35. Литвинов В. Україна в пошуках своєї ідентичності. XVI – початок XVII століття: Історико-філософський нарис. Київ : Наукова думка, 2008. 528 с.

36. Лук'янець К. Ю. В. Винниченко – політичний діяч доби Української революції (за матеріалами колекції листівок відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ). // *Українська біографістика*. 2018. Вип. 16. С. 177–192.

37. Любовець Н. І. Мемуарії Української революції (1917 – 1921 рр.): автори та жанри. // *Українська біографістика*. 2017. Вип. 15. С. 260–286.

38. Миненко Ю. Йов Борецький – автор анти уніатського полемічного трактату Пересторога. *Studia methodologica* Тернопіль : Тернопільський педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, 2017. Вип. 45. С. 96–102.

39. Михайло Грушевський: біографічний нарис / Р. Пиріг, В. Тельвак. Київ : Либідь, 2016. 576 с.

40. Моклиця М. В. Леся Українка в політичному житті України кінця XIX – початку XX століття. // *Українська біографістика*. 2021. Вип. 21. С. 62–76.

41. Нагайко К. М. Персональний склад Київської Української Громади 60-90-их XIX ст. // *Українська біографістика*. 2016. Вип. 14. С. 207–232.

42. Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940): Ілюстрований біографічний нарис. Львів: Манускрипт-Львів, 2013. 400 с.

43. Перевезій В. Смотрицький Мелегій // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 670 с.

44. Плав'юк М. Андрій Мельник – на тлі історичної доби XX століття // *Андрій Мельник. 1890–1964. Спогади. Документи. Листування / Упорядники О. Кучерук, Ю. Черченко*. Київ : Видавництво імені Олени Теліги, 2011.

45. *Плохий С.* Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в

Україні, Росії та Білорусії. Київ : Критика, 2015. 456 с.

46. Полянський Олег Полковник Петро Болбочан в Українській революції 1917 – 1921 рр. // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Історія»* 2017. Вип.1. Ч. 3 С. 94–102

47. Попик В. І. Леся Українка в національному інформаційному просторі. // *Українська біографістика*. 2021. Вип. 21. С. 19–38.

48. *Ричка В.* Війна пам'ятей. Змагання за спадщину Київської Русі. Київ : Парламентське видавництво, 2021. 416 с.

49. *Ричка В. М.* Лицар Духу: Володимир Великий в історії та пам'яті / НАН України. Інститут історії України. Київ : Інститут історії України, 2015. 132 с.

50. Сас П. Петро Конашевич-Сагайдачний: Чесний лицар. Київ : Парламентське видавництво, 2020. 560 с.

51. *Сендюков І.* Велич і ганьба князя Ярослава. URL: <http://incognita.day.kiev.ua/veluch-i-ganba-knyazu-yaroslava.html> (дата звернення: 07.07.2022)

52. Сідак В. Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника – 2-е вид., доп. Київ : Темпора, 2009. 428 с.

53. Смолій Валерій, Степанков Валерій Богдан Хмельницький: полководець, дипломат, державотворець. Київ : Парламентське видавництво, 2020. 752 с.

54. Смолій Валерій, Степанков Валерій Петро Дорошенко: особистість в реаліях епохи. Київ : Парламентське видавництво, 2021. 792 с.

55. Сорочук Л. Українознавець Павло Чубинський – представник національної еліти // *Українознавчий альманах*. 2017. Вип. 22. С. 132–136.

56. Стамбол І. І. Вплив Української революції 1917–1921 рр. на долі її натхненників (на прикладі учасників «Братерства Тарасівців»). // *Українська біографістика*. 2017. Вип. 15. С. 105–121.

57. Тагліна Ю. Володимир Винниченко. Харків : Фоліо, 2016. 128 с.

58. Тимошенко Л. Невідомий життєпис Іпатія Потія (фрагмент “Генеалогії митрополитів київських” з віленського монастиря Святої Трійці). 2000. №6 С. 102–105.

59. Тимченко Р. Євген Петрушевич – лідер Західноукраїнської Народної Республіки (до 150-річчя з дня народження та 95-річчя з дня утворення ЗУНР) // *Український історичний журнал*, 2013. №5. С. 143–156.

60. Тома Л. Петро Конашевич-Сагайдачний. Харків : Фоліо, 2019. 128 с.

61. Трофимчук М. Співець Роксоланії. URL: <https://zbruc.eu/node/70333> (дата звернення: 12.07.2022)

62. Фаріон І. Мелетій Смотрицький: мовно-світоглядний гібридизм?
URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/4_19/7.pdf
63. Хома І. Історія військового формування Січових стрільців (1917–1919 роки): Монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. 240 с.
64. Чухліб Т. Секрети українського полівасалітету. Хмельницький – Дорошенко – Мазепа. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 327 с.
65. Ясь О. Багатоликий Микола Костомаров / заг. ред. і вступне слово акад. Валерія Смоля. Київ: Либідь, 2018. 304 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. *Бовгиря А.* Слідство над Павлом Полуботком 1723 р. / А. Бовгиря // *Україна в Центрально-Східній Європі.* 2008. № 8. С. 105–115.
2. *Бодрухін В.М., Романцов В.М.* та ін. Історичні постаті України: проблеми і пошуки: Монографія. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2003. 160 с.
3. *Верстюк В.* Махно Нестор Іванович // *Політична енциклопедія.* Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ : Парламентське видавництво, 2011. С.433.
4. *Верстюк В.* Симон Петлюра: політичний портрет (до 125-річчя від дня народження) // *Український історичний журнал.* 2004. Вип. 3. С. 112–126.
5. *Вирський Д.* Станіслав Оріховський-Роксолан як історик та політичний мислитель / За ред. І. Колесник. НАН України. Інститут історії України. Київ; Кременчук: Вид-во КДПУ, 2001. 217 с.
6. *Віра Мельник,* Роман Мельник, Ярослав Лисейко Висвітлення форм та методів підготовки старшинського складу армії у теоретичній думці 20-30-х рр. ХХ ст. // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Серія: Історія* Вип. 2. Ч. 2. Тернопіль, 2018 С. 31–37.
7. *Войтович Л. В.* Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у ХІІ-ХVІ ст. історико-генеалогічне дослідження. / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 1996. 256 с.
8. *Войтович Л.* Гольмгард: де правили руські князі Святослав Ігоревич, Володимир Святославич та Ярослав Володимирович? *Український історичний журнал.* Київ, 2015. № 3. С. 37–55.
9. *Войтович Л.* Князь Лев Юрійович: спроба портрета. URL: http://shron.chtyvo.org.ua/Voitovych_Leontii/Kniaz_Lev_Yuriiovych_sproba_portreta.pdf (дата звернення: 07.07.2022)
10. *Войтович Л.* Королівство Русі: реальність і міфи. URL: http://shron.chtyvo.org.ua/Voitovych_Leontii/Korolivstvo_Rusi_realnist_i_mify.pdf (дата звернення: 07.07.2022)
11. *Войтович Л.* Генеалогія династії Рюриковичів і Гедиміновичів. Київ : Юніверс-93, 1992. 199 с.
12. *Войтович Л.* Княжа доба на Русі: портрети еліти. Ін-т українознав. Ім. І. Крип'якевича НАН України; ЛНУ ім. І. Франка. Біла Церква. 2006. 782 с.
13. *Войтович Л.* Родина князів Острозьких. «ЗНТШ» Том ССXXX.

Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. Львів, 1996. С. 355–367.

14. *Волковинський В.* Нестор Махно // *Історія України в особах: ХІХ – ХХ ст.* – Київ, 1995. С. 296–303.

15. *Гирич І. М.* Грушевський та І. Франко: До історії взаємин // *Український історичний журнал.* 2006. № 5. С. 35–67.

16. *Годы и пророчества /* Юрій Дрогобыч; [составитель, автор предисловия и науч. ред. В. Вандышев; перевод з латин. Л. М. Гаврило]. Харків: Факт, 2002. 286 с.

17. *Гордієнко Д.* Княгиня Ольга: дискусія навколо хрещення. *Софія Київська: Візантія. Русь. Україна.* 2011. Вип. 1. С. 30–47.

18. *Гоцуляк В. М.* Петро Могила і культурно-освітній процес в Україні ХVІІ ст. Педагогічний дискурс. Впуск 24. 2018. С. 7–11.

19. *Гоцуляк В. М.* Петро Могила й могилянська доба в політичній думці України першої половини ХVІІ ст. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2018. Вип. 18. С. 277–283.

20. *Гоцуляк В. М.* Роль Петра Могили в духовних і культурнопросвітницьких процесах в Україні ХVІІ ст. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. [Гол. ред. О. В. Діденко]. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2018. № 1 (12). С. 103–114.

21. *Гоцуляк В. М.* Українська державна ідея в політичній думці козацької доби. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2018. Вип. 21. С. 129–135.

22. *Гоцуляк В. М.* Ранньомодерна (передмодерна) українська ідентичність і становлення національної свідомості в ХVІІ ст. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2018. Вип. 17. С. 138–144.

23. *Гузар Л.* Андрей Шептицький митрополит Галицький (1901–1944) провісник екуменізму. Вид. 2-ге. Жовква, 2015. 495 с.

24. *Гундорова Т.* Франко не Каменяр. Франко і Каменяр. Київ, 2006. 352 с.

25. *Демиденко Г.* Ярослав Мудрий: факти і домисли його біографії. *Вісник Академії правових наук України.* 2010. № 2. С. 70–84.

26. *Дзюба О. М.* Могила Петро // *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій(голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2010. Т. 7. 728 с.

27. *Дзярнович О.,* Рагаускене Р. Князі Острозькі. Київ : Балтія Друк, 2014. 280 с.

28. *Зимницька С.* Проблема зміни віри представниками роду князів Вишневецьких у вітчизняній та зарубіжній історіографії другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. // *Наукові записки. Серія «Історичні науки»*, Вип. 20. С. 157–163.

29. *Злупко С.* Іван Франко і економічна думка світу. Львів, 2006. 413 с.

30. *Іваницька С. Г.* Постать та ідеї Михайла Драгоманова у рефлексіях Петра Стебницького (1905–1919 рр.). // *Українська біографістика*. 2012. Вип. 9. С. 275–293.

31. *Іваницька С. Г., Єрмашов Т. В.* Постать Сергія Єфремова – публіциста в українській пострадянській гуманітаристиці. // *Українська біографістика*. 2013. Вип. 10. С. 282–308.

32. *Ким була Анна Ярославна.* URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-40096832> (дата звернення: 07.07.2022)

33. *Кирило Розумовський:* Спроба встановлення спадкового гетьманства / Л. Сухих, О. Вовк // *Архіви України*. 2008. № 3–4. С. 106–123.

34. *Кіян О.* Володимир Антонович як історик й основоположник київської історичної школи в українській історіографії другої половини ХІХ – поч. ХХ ст.: Автореф. ... доктора історичних наук: 07.00.06 – історіографія, джерелознавство, та спеціальні історичні дисципліни Київ, 2008. 36 с.

35. *Кіян О.* Життєвий та творчий шлях В.Б. Антоновича // *Український історичний журнал*. 1991. Ч. 2. С. 64–76.

36. *Князі Радзивіли /* Генує Кіркенє та ін. Київ : Балтія-Друк, 2012. 272 с.

37. *Ковальчук М.* На чолі січових стрільців: військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917–1921 рр. Київ, 2010. 288 с.

38. *Ковальчук М.* На службі Батьківщини: життя й доля генерал-полковника М. Омеляновича-Павленка // *Омелянович-Павленко М. Спогади командарма (1917-1920): Документально-художнє видання /* [упоряд.: М. Ковальчук]. – Київ : Темпора, 2007. С. 7–50.

39. *Кононенко В. П.* Інтелектуальна біографія Павла Полуботка: обстоювання традиції «модернізаційною» риторикою (до 350-річчя Павла Полуботка) / В. П. Кононенко // *Український історичний журнал*. 2010. № 4. С. 39–59.

40. *Короткий Віктор* Науковий подвиг видатного дослідника української культури (До 200-річчя від дня народження Михайла Максимовича) // *Народна творчість та етнографія*. 2004. Вип. 1-2. С.3–17.

41. *Корпанюк Микола Михайло Максимович – будитель* // *Теоретична і дидактична філологія*. 2015. Вип. 20. С. 54–65.

42. *Котляр М. Ф.* Святослав Ігорович Малий *словник історії України*.

відпов. ред. В. А. Смолій. Київ : Либідь, 1997. 464 с.

43. *Крип'якевич І.* Михайло Грушевський. Життя й діяльність / Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. Львів, 2001. С. 233–255.

44. *Крупницький Б.* Гетьман Мазепа та його доба. Київ : Україна, 2003. 240 с.

45. *Кудлай О. Б.* Сторінки біографії військового міністра доби Української Центральної Ради Олександра Жуковського. *Українська біографістика*. 2017. Вип. 15. С. 232–244.

46. *Куковальська Н. М.* Нове дослідження останків із саркофага Ярослава Мудрого: попередні результати. *Сіверщина в історії України*: Зб. наук. пр. Глухів, 2010. Вип. 3. С. 89–92.

47. *Кулаковський П.* Князь Януш Острозький як організатор боротьби з татарськими нападами на початку XVII ст. // *Острозька давнина*. Остріг, 2016. № 5. С. 28–53.

48. *Кулаковський П.* Острозька ординація: задум фундатора та практика функціонування // *Острозька давнина*. Остріг, 2015. № 4. С. 20–34.

49. *Лахно О. П.* Релігійні реформи Володимира Великого упродовж 980-их років на східнослов'янських землях. *Історична пам'ять*. 2012. № 28. С. 127–131.

50. *Литвинов В.* Україна в пошуках своєї ідентичності. XVI – початок XVII століття: Історико-філософський нарис. Київ : Наукова думка, 2008. 528 с.

51. *Марочканич М.* Колонізаційна діяльність Яреми Вишневецького на Полтавщині (1630-ті – кінець 1640-х рр.). // *Треті Череванівські читання (матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 17-18 березня 2016 р.)*, 2016. С. 190–196.

52. *Масненко В.* Формування образу М. С. Грушевського в масовій свідомості сучасного українського суспільства // *Український історичний журнал*. 2006. № 5. С. 19–34.

53. *Матях В.* Гетьман в еміграції Пилип Орлик: історико-історіографічний портрет політика // *Український історичний журнал*. 2011. Вип. 4. С. 116–131.

54. *Мицик Ю.* Св. Петро Могила. Харків: Бібколектор, 2015. 119 с.

55. *Мицько І.* Синодики монастирів як унікальне джерело української генеалогії: князі Острозькі. Львів, 2000. С. 9.

56. *Множинська Р.* Релігійно-філософські погляди Станіслава Оріховського в контексті віросповідного розмаїття в Україні XVI ст. [Текст] : дис... канд. філос. наук: 09.00.11; Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди

НАН України. К., 2006. 193 арк.

57. *Нагайко Т. Ю.* Біографічні відомості про діячів українського громадського руху: методологічна та джерельна візії. // *Українська біографістика*. 2016. Вип. 13. С. 189–203.

58. *Наливайко Д.* Станіслав Оріховський // *Історія України в особах: Литовсько-польська доба*. Київ : Україна. 1997. 272 с.

59. *Нічик В.* та ін. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI–початок XVII ст.). Київ : Наукова думка. 1991. 384 с.

60. *Нічик В.* Петро Могила в духовній історії України. В. Нічик. Київ, 1997. 328 с.

61. *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа та його доба. Нью-Йорк, 1960. 461 с.

62. *Оріховський С.* Твори. [пер. з латинської та старопольської В. Д. Литвинова]. Київ : Дніпро, 2004. 672 с.

63. *Остапенко О.* Павло Чубинський: нариси біографії і наукової творчості // *Народна творчість та етнографія*. 2004. Вип.4. С. 91–97.

64. *Панов М.* Нова книга про великого князя і законодавця Київської Русі. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 306–309.

65. *Плохій С.* Великий переділ: незвичайна історія Михайла Грушевського. К. : Критика, 2011. 600 с.

66. *Прикладом своїх предків.* Історія парламентаризму на українських землях у 1386-1648 рр. Польське королівство та Річ Посполита / за ред. В. Михайловського, Київ : Темпора, 2018. 384 с.

67. *Процюк С.* Маски опадають повільно. Роман про Володимира Винниченка. Київ : Видавничий центр «Академія», 2011. 304 с.

68. *Радул О. С.* Просвітницька діяльність Стефана Зизанія. // *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2009. Вип. 166. С. 151–153.

69. *Рева Л. Г.* Іван Вагилевич і проблема україно-польського громадянського та культурного порубіжжя. // *Українська біографістика*. 2012. Вип. 9. С. 338–351.

70. *Ричка В. М.* Святий рівноапостольний князь Володимир Святий в історичній пам'яті. Київ : «Видавничий дім «Скіф». 2012. 208 с.

71. *Ричка В.* "Веселие Руси...": Пияцтво як суспільний феномен Давньоруської держави. *Український історичний журнал*. 2020. Число 2. С. 46–59.

72. *Ричка В.* Княгиня Ольга. Київ : Видавничий дім «Альтернативи», 2004. 336 с.

73. *Савченко В.* Махно. Харків: Фоліо, 2005. 416 с.
74. *Савченко В.* Симон Петлюра. Харьков: Фоліо, 2006. 414 с.
75. *Сас П.* Українсько-польський мислитель доби Відродження Станіслав Оріховський: на шляху до історизму нового часу // *Український історичний журнал*. 1991. №1. С. 87–98.
76. *Сідак В., Осташко Т., Вронська Т.* Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника: Наукове видання. Київ : Темпора, 2004. 416 с.
77. *Смолій В.* Степанков В. Богдан Хмельницький. Київ : Альтернативи, 2003. 400 с.
78. *Смолій В., Пінчук Ю., О. Ясь* Микола Костомаров: Віхи життя і творчості: Енцикл. довід. Київ, 2005. 543 с.
79. *Смуток І. І.* У справі русько-польського походження Станіслава Оріховського Роксолана // *Генеалогічні записки*. 2013. Вип. 11. С. 41–46.
80. *Стамбол І. І.* Вплив Української революції 1917–1921 рр. на долі її натхненників (на прикладі учасників «Братерства Тарасівців»). // *Українська біографістика*. 2017. Вип. 15. С. 105–121.
81. *Сумцов Н.* Станіслав Оріховський // *Киевская старина*. 1888. №11. С. 215–234.
82. *Тайрова-Яковлева Т.* Іван Мазепа і Російська імперія. Історія зради. Київ : Кліо, 2012. 404 с.
83. *Терещенко Ю.* Україна і європейський світ: Нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст. Київ : Перун, 1996. 496 с.
84. *Тесленко І.* Клієнтела князя Василя-Костянтина Острозького // *Острозька академія XVI-XVII ст. Енциклопедія*. Острог, 2011. С. 144–152.
85. *Тимченко Р.* Протиріччя С. Петлюри і Є. Петрушевича в умовах реалізації Акту злуки // *Український історичний збірник*, 2014. № 17 С. 152–165.
86. *Тинченко Я.* Генерал Олександр Греків: військова діяльність і доля URL:https://shron2.chtyvo.org.ua/Tynchenko_Yaroslav/Heneral_Oleksandr_Hrekiv.pdf? (дата звернення 31.08.2022)
87. *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921): Наукове видання. Київ. : Темпора, 2007. 536 с.
88. *Турченко Ф.* Микола Міхновський: життя і слово. Київ : Генеза, 2006. 318 с.
89. *Файзулін Ярослав* Невідомі спогади генерал-хорунжого армії УНР Юрія Тютюнника // *Український історичний збірник*, Вип. 14. 2011, С. 290–302.

90. *Филипчук М. О.* Святослав Ігорович. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – Київ : Наук. думка, 2012. Т. 9 : С. 487.
91. *Хома І.* Євген Коновалець. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 256 с.
92. *Хома І.* Історія військового формування Січових стрільців (1917–1919 роки): Монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. 240 с.
93. *Чорний В.* Ярослав Мудрий – як державний муж та фундатор церкви. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. 2016. Вип. 27. – С. 3–7.
94. *Чугуй Т. О.* Візантійський чинник у контексті європейської політики галицько-волинського князя Романа Мстиславовича. *Дриновський збірник*, №10, С. 150–164.
95. *Чухліб Т. В.* Колективна біографія генералітету Російської імперії українського походження. *Українська біографістика*. 2013. Вип. 10. С. 61–77.
96. *Чухліб Т.* Гетьмани і монархи: Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. Київ–Нью-Йорк, 2003. 518 с.
97. *Шабранська Вікторія.* Військова міць Києва у спогадах Никиформа Авраменка, Миколи Чеботаріва та Всеволода Петрів (грудень 1917 – січень 1918 рр.) *Грінченко – Сетон міжнародний журнал молодих науковців*. 2021, 2(2), С. 72–83.
98. *Шаповал Ю.* Загадка смерті Михайла Грушевського // *Український історичний журнал*. 2006. № 5. С. 83–98.
99. *Шаповал Ю.* Петлюра Симон Васильович // *Політична енциклопедія*. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ : Парламентське видавництво. 2011. С. 553.
100. *Юсупович А.* Чи ходив Володимир Великий на/до ляхів? (Польсько-руські відносини наприкінці X – на початку XI ст.) *Український історичний журнал*. 2015. № 5. С. 43–69.
101. *Яковлева Т.* Іван Богун: проблеми біографії // *Український історичний журнал*. 2000. №2. С. 147–154.
102. *Ясь О.* «Невикінчена» харизма. Образ Івана Мазепи в конструкції Мазепинського Ренесансу Олександра Оглоблина // *Український археографічний щорічник* : Нова серія. 2009. Т. 16/17, вип. 13/14. – С. 398–414.
103. *Ясь О.* Монументальний проект великого наративу М. Грушевського у світлі його дослідницьких стратегій // *Історіографічні дослідження в Україні*. Київ, 2012. Вип. 22. С. 565–664.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. *Житомирська* обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Ольжича. – Режим доступу : <http://www.lib.zt.ua>
2. *Житомирський* обласний краєзнавчий музей. – Режим доступу : <http://kraymuz.com.ua>
3. *Інститут* археології НАН України. – Режим доступу : <http://www.iananu.kiev.ua>
4. *Інститут* історії України НАН України. – Режим доступу : <http://www.history.org.ua/uk>
5. *Інститут* історії України НАН України. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>
6. *Історична* правда. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua>
7. *Наукова* бібліотека ім. М. Максимовича. – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1480987
8. *Національна* бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>
9. *Україна* модерна. – Режим доступу : <http://uamoderna.com>
10. *Українська* біографістика (Biographistica Ukrainica). – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/148524832185661/>
11. *Українська* біографістика. – Режим доступу: <http://ub.nbu.gov.ua/>
12. *Український* національний біографічний архів. – Режим доступу: <http://biography.nbu.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografika/59-biografistika>
13. *EScriptorium*. – Режим доступу : <http://escriptorium.univer.kharkov.ua/handle/1237075002/8212>
14. *Historians.in.ua*. – Режим доступу : <http://www.historians.in.ua/index.php/en/>
15. *LikБез*. Історичний фронт. – Режим доступу : <http://likbez.org.ua/ua/>
16. *Litopys*. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua>

Навчальне видання

Максимов Олександр Вікторович

Методичні рекомендації
до семінарських занять з освітньої компоненти

«Історія України в особах»

Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)

В авторській редакції

Надруковано з оригінал-макета автора

Підписано до друку 29.06.2023 р. Формат 60x84/16.
Умов. друк. арк. 2,9. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Наклад 25 прим.